

Y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon

Dyddiad: 20 Ionawr 2021

Lleoliad: Y Senedd, Bae Caerdydd

Teitl: Craffu ar Gyllideb Ddrafft Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg 2021-22

1. Diben

Ysgrifennodd Cadeirydd y Pwyllgor at y Gweinidog Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg ar 18 Tachwedd 2020 yn ei gwahodd i roi tystiolaeth ar gynigion y Gyllideb Ddrafft ac yn gofyn iddi ddarparu papur mewn perthynas â'r Gyllideb Ddrafft.

2. Cyflwyniad

Mae'r papur hwn yn darparu gwybodaeth i'r Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon ar gynigion cyllideb y dyfodol ar gyfer 2021-22 yn y meysydd cyllideb sy'n ymwneud ag Iechyd Meddwl a Llesiant ym:

- Mhrif Grŵp Gwariant (MEG) Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg a'r;
- MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol

Mae hefyd yn rhoi diweddariad ar feysydd penodol sydd o ddiddordeb i'r Pwyllgor.

3. Blaenoriaethu adnoddau

Roedd y gyllideb Ddrafft fanwl a gyhoeddwyd ar 21 Rhagfyr yn amlinellu ein cynlluniau gwariant ar gyfer y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg a'r MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn ôl Llinellau Gwariant y Gyllideb (BEL).

Nid yw'r ffigurau ar gyfer 2022-23 ar gael ar hyn o bryd gan mai dim ond blwyddyn y mae'r gyllideb ddrafft yn ei chwmpasu.

Mae'r tablau isod yn dangos symudiadau'r gyllideb o gyllideb Atodol gyntaf 2020-21 i Gyllideb Ddrafft 2021-22.

Symudwyd cyllidebau Iechyd Meddwl a Llesiant o'r MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol i'r MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg newydd ar ôl yr ail gyllideb atodol ym mis Hydref 2020.

Yn ychwanegol at y cyllidebau sydd wedi'u cynnwys yn y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg, mae cyllid ar gyfer gwasanaethau craidd Iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau'r GIG wedi'i gynnwys fel dyraniadau wedi'u clustnodi i fyrddau Iechyd Lleol, wedi'u hariannu o'r BEL Dyraniadau Craidd y GIG yn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Gwnaed penderfyniadau ar ddyrannu cyllid ychwanegol i wasanaethau'r GIG ar y cyd â'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Ym mis Hydref 2020 fe wnaethom ryddhau fersiwn ddiwygiedig o [Gynllun Gweithredu Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-22](#) a oedd yn cynnwys camau gweithredu trawslywodraethol cryfach i ymateb i effaith y pandemig ar Iechyd meddwl. Mae'r cynllun

ar ei newydd wedd yn nodi camau newydd arwyddocaol yn y meysydd hynny sy'n ffactorau amddiffynnol pwysig i gefnogi iechyd meddwl a llesiant. Mae cefnogaeth a gwytnwch yn y meysydd hyn yn rhan hanfodol o ymateb system gyfan i leihau effaith economaidd-gymdeithasol y pandemig ar lesiant a lleihau'r angen i gael mynediad at wasanaethau iechyd meddwl. Ymysg pethau eraill, mae hyn yn cynnwys addysg (gan gynnwys ysgolion, addysg bellach ac addysg uwch), cyflogaeth, cynhwysiant ariannol a chymorth ar gyfer digartrefedd a bydd angen i'r buddsoddiad hwn mewn meysydd y tu allan i'r MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg a'r MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol barhau os ydym am atal a diogelu iechyd meddwl y genedl. Yn ystod y flwyddyn ariannol 2020/21 buddsoddwyd cyllid ychwanegol yn y sector gwirfoddol ac mewn partneriaid allweddol eraill i ddarparu cymorth iechyd meddwl Haen 0, lefel isel ar draws y boblogaeth, a bydd angen i hynny barhau hefyd.

Dyraniadau Iechyd Meddwl a Llesiant o fewn y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg

Maes Rhaglenni Gwariant			
CAM GWEITHREDU	Iechyd Meddwl a Llesiant		
Llinell Wariant y Gyllideb (BEL)	Cyllideb Atodol Gyntaf 2020-21	Newidiadau	2021-22
	£m	£m	£m
Iechyd Meddwl	26.860	9.40	36.260
Cronfa'r Cynllun Gweithredu ar Gamdefnyddio Sylweddau	28.725		28.725
Yr Asiantaeth Safonau Bwyd	3.737	-0.127	3.610
Ymchwil a Datblygu	42.075		42.075
Gwella Iechyd a Gweithio'n Iach	8.514		8.514
Cyfanswm	109.911	9.273	119.184

Mae'r newidiadau'n ymwneud â:

BEL 0270 - Iechyd Meddwl

- £4m o gymorth ychwanegol i gefnogi'r Dull Systemau Cyfan (Dull Ysgolion Cyfan yn flaenorol) i wella mynediad i gefnogi iechyd a llesiant emosiynol a meddyliol plant a phobl ifanc.
- £5.4m ar gyfer CAMHS (Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed) - cyllid ychwanegol i gefnogi pobl ifanc sydd wedi cael diagnosis o gyflyrau iechyd meddwl drwy wasanaethau cleifion mewnol cymunedol neu arbenigol.

BEL 0380 - Yr Asiantaeth Safonau Bwyd

- Gostyngiad o £0.127m yn y gyllideb yn ymwneud â chyllid unwaith ac am byth ar gyfer Pontio o'r UE ar gyfer yr Asiantaeth Safonau Bwyd a ddaeth i ben yn 2020-21.

Dyraniadau o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol sy'n berthnasol i Iechyd Meddwl a Llesiant

- Cynnydd o £33 miliwn ar gyfer iechyd meddwl gan gynnwys cyllid ychwanegol ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl y GIG.

Esboniad o sut mae eich blaenoriaethau ar gyfer iechyd meddwl a lles yn cael eu hadlewyrchu yng Nghyllideb Ddrafft 2021-22, a lle y gellir dod o hyd i'r gwariant a ddyrannwyd/a ragwelir ar gyfer y blaenoriaethau hyn (e.e. dadansoddiad o ddyraniad Prif Grŵp Gwariant Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol 2021-22 yn ôl Maes Rhaglenni Gwariant, Cam Gweithredu a Llinell Wariant y Gyllideb), gan gynnwys;

- ***Gwasanaethau iechyd meddwl (gan gynnwys y Gronfa ar gyfer Gwella Gwasanaethau Iechyd Meddwl)***
- ***Dementia***
- ***Awtistiaeth***
- ***Camddefnyddio Sylweddau (gan gynnwys y Gronfa ar gyfer y Cynllun Gweithredu ar Gamddefnyddio Sylweddau)***
- ***Iechyd Cyn-filwyr***
- ***Profiad y claf***
- ***Gordewdra/gweithredu 'Pwysau Iach, Iechyd Cymru'.***

Iechyd Meddwl

Byddwn yn sicrhau cynnydd o £42 miliwn yn y cyllid ar gyfer iechyd meddwl yn 2021-22 i gyfanswm o £783 miliwn. Mae hyn yn cynnwys £33 miliwn yn ychwanegol ar gyfer iechyd meddwl, gan gynnwys gwasanaethau iechyd meddwl y GIG, sydd wedi'u cynnwys yn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, gan fynd â chyfanswm y cyllid iechyd meddwl o fewn y MEG hwnnw i £746.8 miliwn, a £9.4 miliwn yn ychwanegol o fewn y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg gan fynd â chyfanswm y cyllid o fewn y MEG hwn i £36.3 miliwn.

Mae cyllid ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl craidd y GIG o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Cyhoeddir y cyllid hwn yn flynyddol i fyrddau iechyd lleol fel dyraniad wedi'i glustnodi. Mae'r dyraniad yn cynrychioli'r lefel ofynnol o gyllid y dylai byrddau fod yn ei wario ar ddiwallu anghenion iechyd meddwl eu poblogaeth. Mae'n cynnwys ystod

eang o wariant, gan gynnwys gwasanaethau arbenigol, gwasanaethau ysbyty, gwasanaethau iechyd meddwl cymunedol a gweithgaredd gofal sylfaenol a chyffuriau ar bresgripsiwn. Er bod y cyllid hwn wedi'i neilltuo, mae disgwyl i fyrddau iechyd lleol reoli risgiau a chyfleoedd yn ystod y flwyddyn sy'n ymwneud â'r cyllid hwn ochr yn ochr â'u dyraniadau yn ôl disgresiwn ar gyfer gwasanaethau eraill y GIG. Am y rheswm hwn, nid yw'n ymarferol dadgyfuno'r cyllid hwn o'r BEL Dyraniadau Craidd y GIG, ac mae'n parhau i fod o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Rydym yn parhau i wario mwy ar wasanaethau iechyd meddwl nag ar unrhyw ran arall o'r GIG ac rydym wedi cynyddu'r cyllid sy'n cael ei glustnodi i iechyd meddwl ym mhrif ddyraniad y GIG i dros £726m yn 2021-22 (MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol). Mae'r cynnydd yn y cyllid sydd wedi'i glustnodi yn 2021-22 yn cynnwys cyllid ychwanegol o £0.5m ar gyfer anhwylderau bwyta ac £1.277m i gefnogi gwasanaethau iechyd carchardai. Manylir ar y cynnydd yn y dyraniad sydd wedi'i glustnodi yn y tabl isod:

	Newidiadau yn nyraniad y cyllid sydd wedi'i glustnodi ar gyfer Iechyd Meddwl y GIG £m
2020-21 Dyraniad wedi'i glustnodi ar gyfer BILI	711.9
Cyllid ar gyfer anhwylderau bwyta	0.5
Cyllid ar gyfer gofal iechyd carchardai	1.3
Cymorth gan gymheiriaid mewn gwasanaethau rhywedd	0.1
Cyllid ar gyfer twf mewn costau craidd 2021-22	13.0
Dyraniad wedi'i glustnodi ar gyfer BILI 2021-22	726.8

Yn ychwanegol at y symiau uchod, mae £20 miliwn arall wedi'i neilltuo o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol i gefnogi gwelliannau pellach mewn gwasanaethau iechyd meddwl. Bydd elfen y GIG o'r cyllid hwn yn cael ei ychwanegu at ddyraniad a glustnodir y bwrdd Iechyd Lleol yn ystod 2021-22.

Yn y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg, mae buddsoddiad ychwanegol wedi'i gynnwys ar gyfer Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (£5.4m) a'r Dull Systemau Cyfan (£4m). Mae hyn yn ychwanegol at y cyllid BEL presennol ar gyfer Iechyd Meddwl o £26.86m wedi'i rannu ar draws gwasanaethau iechyd meddwl, 'Cymru Iachach' a chyllidebau Pobl Hŷn ac Iechyd Meddwl sydd i gyd yn parhau i fod yn feysydd blaenoriaeth.

Llywiodd y meysydd blaenoriaeth hyn y Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-22 a gyhoeddwyd yn wreiddiol ym mis Ionawr 2020, ond a ailgyhoeddwyd ym mis Hydref 2020 i ystyried yr effaith y mae Covid-19 wedi'i chael ar iechyd meddwl a llesiant y boblogaeth a'r galw cynyddol am wasanaethau iechyd meddwl. Y meysydd blaenoriaeth ar gyfer gweithredu, a nodir yn y cynllun cyflawni, yw:

- Cymorth iechyd meddwl a llesiant i adfer o Covid-19 - camau gweithredu sy'n ymateb i effaith Covid-19 ar iechyd meddwl a llesiant ac i gynorthwyo gwasanaethau i ddiwallu anghenion iechyd meddwl sy'n newid, gan gynnwys ehangu'n sylweddol y cymorth iechyd meddwl lefel isel Haen 0 ar draws y boblogaeth.
- Gwella iechyd meddwl a llesiant a lleihau anghydraddoldebau drwy ganolbwyntio ar gryfhau ffactorau amddiffynnol, drwy waith wedi'i dargedu ar atal afiechyd a chamau gweithredu traws-Lywodraethol ar benderfynyddion ehangach iechyd meddwl a llesiant.
- Gwella mynediad at gymorth ar gyfer llesiant iechyd emosiynol a meddyliol plant a phobl ifanc - gwella mynediad a sicrhau gwelliannau cynaliadwy i amseroldeb ymyriadau, ynghyd â chefnogi'r cwricwlwm newydd a'r dull ysgol gyfan, gan ymestyn cyrhaeddiad gwasanaethau'r GIG i ysgolion a llenwi bylchau mewn gwasanaethau yn y meysydd gofal sylfaenol ac eilaidd drwy Wasanaethau Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (CAMHS).
- Gwelliannau pellach i ddarpariaeth Argyfwng a'r Tu Allan i Oriau ar gyfer plant, oedolion oedran gweithio ac oedolion hŷn - gan symud tuag at gynnig amlasiantaeth cyffredin ledled Cymru
- Gwella mynediad at therapïau seicolegol i blant, oedolion o oedran gweithio ac oedolion hŷn, a gwella eu hansawdd a'u hystod - er mwyn sicrhau gostyngiad sylweddol mewn amseroedd aros erbyn diwedd y Llywodraeth hon, cynyddu'r ystod o therapïau a gynigir a chefnogi'r gweithlu i ddarparu'r ymyriadau hyn er mwyn gwella profiad defnyddwyr gwasanaethau;
- Gwella ansawdd gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol a'r mynediad atynt - datblygu gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol ymhellach gan gynnwys mewn perthynas â safonau ansawdd a llwybrau gofal a darparu darpariaeth cleifion mewnol.
- Gwella ansawdd a thrawsnewid gwasanaethau - gan gynnwys ymateb i adolygiadau thematig Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru/Arolygiaeth Gofal Cymru, gwella cymorth ar gyfer anhwylderau bwyta, ar gyfer pobl â phroblemau iechyd meddwl a phroblemau camddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd a datblygu ymyrraeth gynnar ymhellach mewn gwasanaethau seicosis.

Yn sail i'r meysydd blaenoriaeth hyn a'r camau gweithredu cysylltiedig mae nifer o ffrydiau gwaith trosfwaol, a fydd yn parhau y tu hwnt i oes y Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl cyfredol. Mae'r rhain yn cynnwys:

- lleihau anghydraddoldebau iechyd, hyrwyddo mynediad teg a chefnogi'r Gymraeg;
- cryfhau cydgynhyrchu a chefnogi gofalwyr;
- datblygu cynllun gweithlu ar gyfer iechyd meddwl;
- defnyddio ymchwil a data yn well wrth ddatblygu polisi iechyd meddwl;
- cefnogi gweithredu bwriadau polisi a chanlyniadau Deddf Galluedd Meddyliol (Diwygio) 2019. Hefyd, datblygu sefyllfa strategol o ran pa newidiadau sydd eu

hangen i Fesur Iechyd Meddwl (Cymru) 2010 a Deddf Iechyd Meddwl 1983 er mwyn gwella canlyniadau.

Mae tystiolaeth gymhellol o'r angen cynyddol am gymorth iechyd meddwl o ganlyniad i'r pandemig ac i barhau â'n rhaglen waith i wella iechyd meddwl, fel y nodir yng Nghynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022, a ddiwygiwyd yn ddiweddar. Yn ystod 2020-21 fe wnaethom fuddsoddi mewn gwell mynediad at gymorth lefel isel, i ymateb i'r lefelau uwch o bryder yn ein poblogaeth. Yn y tymor canolig i'r hirdymor, rydym yn rhagweld cynnydd mewn angen ar draws pob lefel o wasanaethau iechyd meddwl, oherwydd effaith economaidd-gymdeithasol ehangach y pandemig.

Rydym felly'n buddsoddi £20m ychwanegol yn y gyllideb ddrafft ar gyfer iechyd meddwl gan gynnwys gwasanaethau iechyd meddwl y GIG, o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae hyn yn ychwanegol at godiad craidd o £13m i ddyraniad iechyd meddwl wedi'i glustnodi i'r GIG. Byddwn yn cynyddu ein hymrwymiad o dan y cynllun Cymru Iachach ar gyfer y Gronfa Gwella Gwasanaethau Iechyd Meddwl ac yn dyblu'r cyllid o £7m i £14m a hefyd yn darparu mwy o gymorth i wasanaethau anghlinigol rheng flaen, cymorth mewn argyfwng i bobl o bob oedran a gwasanaethau asesu'r cof.

O ran dementia, amlinellodd Cynllun Gweithredu Cymru ar gyfer Dementia 2018-2022 a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2018 y camau allweddol yr oedd angen eu cymryd i wireddu gweledigaeth y cynllun a gwella cymorth i'r grŵp hwn. Dyrannwyd £10m o gyllid cylchol y flwyddyn i gefnogi gweithrediad y cynllun, drwy'r gyllideb pobl hŷn ac iechyd meddwl. Dyrennir y rhan fwyaf o'r arian hwn (dros £9m) i Fyrddau Partneriaeth Rhanbarthol. Dyrennir y cyllid drwy fformiwla gyllido i helpu Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol i fynd i'r afael â'r blaenoriaethau a amlinellir yng Nghynllun Gweithredu ar gyfer Dementia 2018-2022.

O ran gwasanaethau iechyd cyn-filwyr, mae gan gyn-filwyr y lluoedd arfog hawl i gael blaenoriaeth o ran mynediad i driniaeth y GIG ar gyfer cyflyrau iechyd sy'n deillio o'u cyfnod yn gwasanaethu yn y fyddin. Mae hyn yn berthnasol i Filwyr Rheolaidd, Milwyr Wrth Gefn a'r rhai a dreuliodd gyfnod yn gwneud Gwasanaeth Milwrol. Pan fydd y meddyg teulu a'r ymgynghorydd sy'n atgyfeirio claf yn cytuno bod cyflwr y claf yn gysylltiedig â'i wasanaeth yn y fyddin gofynnir iddynt roi blaenoriaeth i gyn-filwyr dros gleifion eraill sydd â'r un anghenion clinigol. Ni fydd cyn-filwyr yn cael blaenoriaeth dros gleifion eraill ag anghenion clinigol mwy dybryd. Bydd y flaenoriaeth hon yn parhau. O ran iechyd meddwl cyn-filwyr mae Llywodraeth Cymru yn parhau i ddarparu cyllid rheolaidd o £685,000 i GIG Cymru i Gyn-filwyr, o fewn y cyllid sydd wedi'i glustnodi ar gyfer iechyd meddwl, sef yr unig wasanaeth cenedlaethol o'i fath i gyn-filwyr yn y DU.

Awtistiaeth

Mae gwella gwasanaethau i bobl awtistig, rhieni a gofalwyr yn parhau i fod yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru yn 2021-2022. Byddwn yn parhau i fuddsoddi £3 miliwn yn y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig cenedlaethol sy'n darparu gwasanaethau asesu a diagnostig i oedolion, cymorth ôl-ddiagnostig i oedolion a chymorth i rieni a gofalwyr. Mae hyn wedi'i gynnwys yn y Gronfa Gofal Integredig ym mhrif Ddyraniad y GIG, yn y MEG

lechyd a Gofal Cymdeithasol. Yn ogystal, bydd oddeutu £0.6m yn parhau i gael ei fuddsoddi yn ein Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol a'i raglen waith. Mae'r tîm wedi bod yn allweddol o ran darparu'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig yn llwyddiannus, darparu cymorth parhaus i rwydwaith awdurdodau lleol o arweinwyr awtistiaeth, a datblygu adnoddau a chymorth sydd ar gael ar ei wefan bwrpasol.

Ein blaenoriaeth ar gyfer eleni fydd cyflwyno'r Cod Ymarfer Statudol terfynol ar Gyflenwi Gwasanaethau Awtistiaeth a'r canllawiau cysylltiedig. Daeth yr ymgynghoriad cyhoeddus ar y Cod drafft i ben ar 14 Rhagfyr 2020, a'n nod yw cyhoeddi adroddiad ymgynghori yn gynnar yn 2021. Bydd yr adroddiad yn llywio'r drafft terfynol o'r Cod a'r canllawiau yn ystod mis Ionawr a mis Chwefror 2021.

Byddwn yn parhau â'n bwriad i ddechrau gweithredu'r Cod ym mis Medi 2021 ac i baratoi ar gyfer hyn, bydd cynllun cyflawni yn cael ei ddatblygu mewn partneriaeth â'n rhanddeiliaid. Bydd hyn yn cynnwys camau i godi ymwybyddiaeth o'r Cod ac i gynorthwyo sefydliadau i weithredu'r gofynion newydd. Byddwn hefyd yn ymgysylltu â phobl awtistig er mwyn sicrhau bod pawb yn deall beth fydd y Cod yn ei olygu iddyn nhw.

Byddwn yn cwblhau'r adolygiad o gapasiti gwasanaethau niwroddatblygiadol a'r galw amdanynt, sy'n cynnwys awtistiaeth, er mwyn nodi bylchau yn y ddarpariaeth ac i gefnogi datblygu gwasanaethau cynaliadwy yn y dyfodol a ddechreuodd yn 2020-21. Cyfanswm cost yr adolygiad fydd uchafswm o £0.120m.

Byddwn hefyd yn sefydlu grŵp cynghori newydd ar awtistiaeth ar gyfer Llywodraeth Cymru i ddarparu cyngor ac adborth ar gyflawni. Bydd y grŵp hwn yn gweithio'n agos â'r Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol yn eu rôl i gefnogi cyflwyno'r strategaeth awtistiaeth.

Camdefnyddio Sylweddau

Y brif gyllideb refeniw ar gyfer Camdefnyddio Sylweddau yn 2021-22 yw £26.325m, wedi'i ategu gan £2.4m arall o Cymru lachach, gan fynd â'r cyfanswm cyffredinol sydd ar gael i £28.725m.

Dyrennir y mwyafrif o hyn (£25.063m) i Fyrddau Cynllunio Ardal, drwy fformiwla gyllido i sicrhau bod Byrddau Cynllunio Ardal yn mynd i'r afael â'r blaenoriaethau a amlinellir yn ein Cynllun Cyflawni ar gyfer Camdefnyddio Sylweddau 2019-22. O dan y gyllideb hon, mae £2.75m, £1m a £0.300m o'r cyllid i Fyrddau Cynllunio Ardal wedi'i neilltuo ar gyfer plant a phobl ifanc, Haen 4 (adsefydlu preswyl a dadwenwyno cleifion mewnol) a gwasanaethau cwnsela yn y drefn honno. Mae'r cyllid hefyd yn cefnogi agenda adfer Llywodraeth Cymru o ran triniaeth i bobl sy'n agored i niwed ar gyfer cyflyrau nad ydynt yn gysylltiedig â COVID-19.

Mae cyllid Byrddau Cynllunio Ardal yn ategu dyraniadau camddefnyddio sylweddau'r Bwrdd Iechyd Lleol sydd wedi cynyddu £0.960m yn 2021-22 i gyfanswm o £20.774m ac fe'i defnyddir i gomisiynu/prynu ystod o adnoddau addysg, triniaeth atal a mentrau gorfodi.

Mae gweddill yr arian yn y Cam Gweithredu yn cefnogi'r canlynol:

- Rhaglen Ysgolion Heddluoedd Cymru (£1.98m) - nod y Rhaglen yw gweithredu mewn 100% o ysgolion cynradd ac uwchradd ledled Cymru i addysgu plant am gamddefnyddio sylweddau a materion diogelwch cymunedol a phersonol ehangach ar bob cam allweddol o'r cwricwlwm. Mae'r Rhaglen hon yn bwysig o safbwynt addysg a gwaith atal (gan ategu'r broses o Ddiwygio'r Cwricwlwm), ond mae hefyd yn cefnogi anghenion iechyd emosiynol a meddyliol plant a phobl ifanc o ganlyniad i effaith COVID-19, yn unol â'r cynllun parhad.
- Mentrau Cyffuriau ac Alcohol (£0.985m) - mae'r gyllideb hon yn cynnwys nifer o feysydd gwaith sy'n gweithredu Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22, drwy waith ymchwil, datblygu polisi a monitro gwaith sy'n gysylltiedig ag ymyriadau sy'n ymwneud â chyffuriau ac alcohol. Bydd y camau hyn yn allweddol yn yr agenda adferiad er mwyn bwrw ymlaen â Chynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22, a ddiweddarwyd yn ddiweddar yn sgil effeithiau COVID-19. Mae'r gyllideb hon hefyd yn cynnwys gofynion deddfwriaethol yn ymwneud ag isafbris uned am alcohol.
- Cyfraniad o £0.697m ar ffurf arian cyfatebol i'r Gwasanaeth Mentora Cymheiriaid Di-waith - Prosiect Cronfa Gymdeithasol Ewrop a ariennir ar y cyd â'r adran Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Y Gyllideb gyfalaf ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau yw £5.072m sy'n cefnogi'r gofynion cyfalaf parhaus i ddarparu'r seilwaith ar gyfer darparu gwasanaethau camddefnyddio sylweddau rheng flaen.

Profiad y Claf

Mae'r Cynghorau Iechyd Cymuned yn darparu'r cyswllt hanfodol rhwng y rhai sy'n cynllunio ac yn darparu'r GIG yng Nghymru, y rhai sy'n ei reoleiddio a'r rhai sy'n ei ddefnyddio. Mae saith Cyngor Iechyd Cymuned yng Nghymru, sy'n cynrychioli buddiannau cleifion a'r cyhoedd mewn perthynas â'r gwasanaeth iechyd yn eu hardal. Maent yn cyflwyno sylwadau i Fyrddau ac Ymddiriedolaethau Iechyd ynghylch materion sy'n ymwneud â'r gwasanaeth iechyd, mae cyrff y GIG yn ymgynghori â nhw mewn perthynas â newidiadau arfaethedig i'r gwasanaeth ac maent yn darparu cyngor a chymorth i aelodau'r cyhoedd sy'n dymuno cwyno am driniaeth y GIG o dan weithdrefn gwyno'r GIG.

Mae Bwrdd y Cynghorau Iechyd Cymuned yn goruchwyllo'r saith Cyngor Iechyd Cymuned lleol yng Nghymru. Caiff Cynghorau Iechyd Cymuned a Bwrdd y Cynghorau Iechyd Cymuned eu lletya gan Fwrdd Iechyd Addysgu Powys ac mae'r gyllideb wedi'i chynnwys fel rhan o brif dyraniad y GIG o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Pasiwyd Deddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Ansawdd ac Ymgysylltu) (Cymru) 2020 gan y Senedd ar 17 Mawrth 2020 a chafodd Gydsyniad Brenhinol ar 1 Mehefin. Un o nodau'r Ddeddf yw cryfhau llais dinasyddion, drwy ddisodli Cynghorau Iechyd Cymuned â chorff cenedlaethol newydd, sef Corff Llais y Dinesydd.

Bydd y Corff newydd yn cynrychioli buddiannau'r cyhoedd yng Nghymru ar draws y maes iechyd a gofal cymdeithasol ac mae'n cyd-fynd yn llwyr ag argymhellion yr Adolygiad Seneddol o Iechyd a Gofal Cymdeithasol a Cymru Iachach ar gyfer integreiddio iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn agosach.

Mae Bwrdd Gweithredu yn cael ei sefydlu i gefnogi'r gwaith o sefydlu Corff Llais y Dinesydd. Bydd ganddo amryw ffrydiau gwaith, gan gynnwys y rhai a grewyd i ymdrin â throsglwyddo staff o'r Cynghorau Iechyd Cymuned i'r Corff newydd, caffael system TG a ffrwd waith llywodraethu. Amcangyfrif yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol ar gyfer sefydlu'r corff yn 2021-22 yw £2.6m a chytunwyd arno yn 2019 o fewn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Pwysau Iach: Cymru Iach

Byddwn yn parhau â'n buddsoddiad o £5.5m i gyflawni'r Strategaeth Pwysau Iach: Cymru Iach. Mae Covid-19 wedi effeithio'n sylweddol ar y cynllun cyflawni, a gyhoeddwyd yn gynnar yn 2020 ac sy'n nodi ymrwymadau fel rhan o'r strategaeth 10 mlynedd Pwysau Iach Cymru, gan arwain at oedi wrth gwblhau cyflawniadau 2020. Fodd bynnag, y cynigion a nodwyd yn 2020-21 yw ein ffocws o hyd a byddwn yn cyhoeddi amserlen ddiwygiedig ar gyfer eu cyflawni yn 2021-22. Bydd y cyllid yn canolbwyntio ar:

- Gymorth ar gyfer Llwybr Gordewdra Clinigol, a fydd yn datblygu gwasanaethau i blant a theuluoedd ac yn datblygu cymorth i deuluoedd yn y blynyddoedd cynnar. Bydd hyn yn cynnwys cymorth ar gyfer rhaglen Rheoli Pwysau yn ystod Beichiogrwydd a fydd yn cyflwyno model cyflawni cenedlaethol ar gyfer arfer gorau, gydag arbenigedd a chymorth yn cael eu darparu ar gyfer pob Bwrdd Iechyd Lleol.
- Ymyrraeth ar gyfer Plant a Theuluoedd a fydd yn anelu at gefnogi ein cymunedau mwyaf difreintiedig, wedi'i thargedu at y gyfran uchaf o blant gordew, yn seiliedig ar y Rhaglen Mesur Plant. Bydd hyn yn cysylltu â seilwaith drwy Dechrau'n Deg a chyda dulliau presgripsiynu cymdeithasol a bydd yn canolbwyntio'n benodol ar ymddygiad eisteddog ac anghydraddoldebau iechyd er mwyn datblygu cynlluniau peilot i brofi ffyrdd newydd o weithio.
- Gwaith datblygu systemau drwy Fyrddau Iechyd Lleol a phartneriaid, i sicrhau ymgysylltiad pwrpasol â phlant a theuluoedd, er mwyn grymuso prosesau gwneud penderfyniadau a datblygu atebion lleol.
- Datblygu ymchwil a mewnwleidiad i ymddygiad a fydd yn arwain at ddatblygu camau gweithredu yn seiliedig ar dystiolaeth drwy'r cynllun cyflawni.

Canran/cyfran cyllideb Cymru sy'n cael ei dyrannu i iechyd meddwl a lles yn y Gyllideb Ddrafft, a sut y mae hyn yn cymharu â blynyddoedd blaenorol. Manylion unrhyw gynnydd neu ostyngiad o ran meysydd penodol o'r Gyllideb Ddrafft o'u

cymharu â'r blynyddoedd blaenorol (e.e. lleihau grantiau neu grantiau'n peidio â bodoli'n gyfan gwbl/cyflwyno grantiau neu eu cynyddu)

Iechyd Meddwl

Yn y gyllideb Ddrafft ar gyfer 2021-22, rydym yn dyrannu £9.4m ychwanegol o fewn y MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg a £33m ar gyfer Iechyd Meddwl yn y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Ochr yn ochr yn y cyllid a glustnodwyd ar gyfer Iechyd Meddwl y GIG ar gyfer cyflogau a chwyddiant (MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol), bydd hyn gyfystyr â mwy na £42m o fuddsoddiad ychwanegol mewn cefnogi gwasanaethau Iechyd Meddwl yn 2021-22.

Gellir gweld buddsoddiad pellach mewn Iechyd Meddwl ar draws y Llywodraeth, yn unol â'n dull o atal ac amddiffyn Iechyd meddwl a llesiant, gan gynnwys cymorth cyflogaeth, cyngor ar ddyledion, cymorth gyda thai, chwaraeon a mynediad i fannau gwyrdd, fel y nodir yn y Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl.

Byddwn yn parhau i ddiogelu gwasanaethau Iechyd meddwl ac yn buddsoddi mwy nag mewn unrhyw ran arall o'r GIG. Rydym wedi cynyddu'r cyllid a glustnodwyd ar gyfer Iechyd meddwl ym mhrif ddyraniad y GIG i dros £700 miliwn yn 2020-21, gan gynyddu i £726.782m yn 2021-22. Mae'r cynnydd yn yr arian sydd wedi'i glustnodi yn 2021-22 yn cynnwys £1m i gefnogi gwasanaethau Iechyd carchardai.

Yn ogystal â'r dyraniadau newydd ar gyfer Cyllideb ddrafft 2021-22 bydd y BEL Iechyd Meddwl yn parhau i gyllido'r meysydd canlynol: Cyllid ar gyfer Rhaglen Iechyd Meddwl (£3.029m), 'Cymru Iachach' - Iechyd Meddwl (£7.1m), a'r gyllideb Pobl Hŷn ac Iechyd Meddwl, gan gynnwys cefnogi'r cynllun gweithredu ar gyfer dementia (£16.731m).

Yn gynwysedig yn y BEL hon mae'r cyllid ar gyfer y Dull Systemau Cyfan, sef £3m (gyda £2m yn dod o'r MEG Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus).

Camddefnyddio Sylweddau

Yn 2019-20 cafwyd cynnydd o £2.4m yn elfen cyllid Camddefnyddio Sylweddol y Byrddau Cynllunio Ardal a oedd yn cynrychioli cynnydd o 10% yn y gyllideb. Cynghorwyd Byrddau Cynllunio Ardal i ddefnyddio'r arian ychwanegol i wella gwasanaethau mewn perthynas â'r meysydd blaenoriaeth canlynol:

- Problemau camddefnyddio sylweddau ac Iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd
- Plant a theuluoedd yn enwedig y rhai ar gyrion gwasanaethau
- Lleihau niwed gan ganolbwyntio'n benodol ar leihau marwolaethau sy'n gysylltiedig â chyffuriau.

Mae'r gyllideb ar gyfer camddefnyddio sylweddau wedi'i diogelu ar y lefel a ddyrannwyd yn flaenorol yn 2019-20.

Bond Llesiant - Y Gronfa Iach ac Egniol

Ariennir y Gronfa Iach ac Egniol, a lansiwyd yn 2018, o gyllidebau canolog Llywodraeth Cymru ar gyfer Iechyd Meddwl a Gwella Iechyd, ynghyd â chyfraniad gan Chwaraeon Cymru. Mae'r rhaglen yn cynnwys manteision i Iechyd meddwl a chorfforol gyda phrosiectau'n darparu dull newydd, arloesol o gefnogi pobl o bob oed a chefnidir. Mae'r prosiectau hyn yn darparu amrywiaeth o gynrychiolaeth ddaearyddol ledled Cymru, gan gynnwys yn ardal Tasglu'r Cymoedd.

Amharwyd ar y Gronfa Iach ac Egniol gan yr oedi cyn cychwyn y gronfa, llyfogydd a Covid-19, ac o'r herwydd mae proffil gweithgaredd y grant wedi symud i'r 3edd flwyddyn. Mae hyn wedi arwain at gynyddu cyllideb y rhaglen i £1.37m yn 2021-22. Mae'r angen i sicrhau dull Iechyd ataliol tuag at adferiad ar ôl y pandemig yn fwyfwy amlwg, ac mae cynyddu'r gyllideb yn rhoi'r cyfle i ddatblygu dealltwriaeth fwy cynhwysfawr o bartneriaethau Iechyd a gweithgaredd corfforol, ynghyd â ffocws ar atal afiechyd.

I ba raddau y mae'r pum ffordd o weithio yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 wedi dylanwadu ar eich blaenoriaethau/dyraniadau i linellau cyllideb o fewn Prif Grŵp Gwariant Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (h.y. i ba raddau y mae'r rhai mwyaf difreintiedig yn cael eu blaenoriaethu gan ddiwallu eu hanghenion drwy'r Gyllideb Ddrafft hon).

Iechyd Meddwl

Rydym wedi ailddatgan ein hymrwymiad i wella Iechyd meddwl drwy ei osod fel un o ddim ond chwe maes blaenoriaeth yn ein Strategaeth Genedlaethol - *Ffyniant i bawb*. Mae hyn yn herio nid yn unig y maes Iechyd, ond Llywodraeth Cymru yn ei chyfanrwydd i ystyried ei heffaith ar Iechyd meddwl ym mhopeth a wna. Mae'r Strategaeth Law yn Llaw at Iechyd Meddwl ei hun yn strategaeth 10 mlynedd traws-lywodraeth, sy'n cefnogi natur gydweithredol a hirdymor Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, ac mae canlyniadau'r strategaeth yn cyd-fynd yn glir â'r nodau'r Ddeddf.

Mae'r cynllun yn sicrhau ein bod yn symud tuag at well integreiddio, cydgynhyrchu a dull mwy cyfannol gan ein bod hefyd yn defnyddio dull traws-Lywodraethol ac amlasiantaeth o gefnogi Iechyd meddwl. Mae hyn yn arbennig o bwysig o ystyried effaith y pandemig ar Iechyd meddwl poblogaeth Cymru. Er mwyn ymateb i'r effaith economaidd-gymdeithasol ehangach hon, mae angen dull traws-Lywodraethol ac amlasiantaeth ac nid yw'n rhywbeth y gall y GIG na hyd yn oed y sectorau Iechyd a gofal cymdeithasol ei wneud ar eu pen eu hunain. Felly, nodwyd camau i gefnogi Iechyd meddwl y genedl drwy'r cyfnod hwn gan alluogi camau ataliol, amddiffynnol traws-lywodraethol yn ogystal â sicrhau bod gennym wasanaethau Iechyd meddwl priodol ar waith i ddiwallu anghenion pobl.

Bydd y gyllideb ddrafft yn cefnogi gweithredu'r camau sydd wedi'u cynnwys gyda'r Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022 fel y'i diweddarwyd ym mis Hydref 2020

Camddefnyddio Sylweddau

Mae Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22 yn cyd-fynd â'r pum ffordd o weithio yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015. Rydym wedi sicrhau bod y canlyniadau yr ydym yn ceisio eu cyflawni o ran camddefnyddio sylweddau yn glir o ran y cyfraniad a wnânt at nodau'r Ddeddf.

Mae gweithio mewn partneriaeth a chydweithio yn un o rolau allweddol y Byrddau Cynllunio Ardal sy'n cefnogi hyn ar sail ranbarthol (sy'n cydffinio ag ardaloedd byrddau iechyd) i sicrhau partneriaeth agos rhwng partneriaid allweddol gan gynnwys iechyd, gofal cymdeithasol, yr heddlu, awdurdodau lleol a'r Trydydd Sector. Mae cynnwys defnyddwyr gwasanaethau yn thema ganolog ac mae'n cefnogi datblygiad cydweithredol gyda'r rhai sy'n derbyn gwasanaethau neu sydd â phrofiad personol ohonynt.

Profiad y Claf

Mae Cynghorau Iechyd Cymuned yn chwarae rhan bwysig o ran cynnwys eu poblogaethau lleol, ceisio eu barn ar wasanaethau iechyd, a chydweithio a gweithio â chyrrff y GIG i sicrhau bod barn y cyhoedd yn hysbys mewn perthynas ag, er enghraifft, newidiadau arfaethedig i'r gwasanaeth. Mae adborth o'r fath hefyd yn helpu i wella gwasanaethau ac yn cyd-fynd â nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i atal problemau rhag gwaethygu er mwyn cefnogi cyrrff cyhoeddus i gyflawni eu hamcanion llesiant.

Yn ystod y broses o sefydlu'r Corff Llais y Dinesydd, bydd Llywodraeth Cymru yn cydbwysio anghenion tymor byrrach Cynghorau Iechyd Cymuned â nodau tymor hwy y Corff newydd, a fydd yn eu disodli. Bydd hyn yn caniatáu proses bontio ddiraffferth, a fydd yn sicrhau bod Corff Llais y Dinesydd yn cael ei sefydlu i gyflawni ei nodau o gyfleu llais gwirioneddol gynrychioliadol y dinesydd yng Nghymru a defnyddio profiad defnyddwyr gwasanaethau i ysgogi gwelliannau yn y maes iechyd a gofal cymdeithasol. Mae hyn yn cyd-fynd â nodau'r Ddeddf o atal problemau rhag codi a chefnogi cyrrff cyhoeddus i gyflawni eu hamcanion llesiant, yn enwedig mewn perthynas â hybu iechyd da a darparu gwasanaethau o ansawdd.

Y Gronfa Iach ac Egniïol

Nod y Gronfa Iach ac Egniïol yw ceisio ymgorffori egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a'r 5 ffordd o weithio yn y ffordd y caiff ei dylunio, ei chyflawni, ei monitro a'i gwerthuso. Nod amcanion y rhaglen yw gwella llesiant drwy ddull sy'n pontio'r cenedlaethau, gan gynnwys cefnogi pobl â phroblemau iechyd meddwl i fyw bywydau egniïol ac annibynnol yn yr hirdymor.

Sut y bydd dyraniadau cyllid y Gyllideb Ddrafft yn cefnogi'r gwaith o gyflawni Cynllun Cyflawni diwygiedig Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, gan gynnwys manylion y cymorth ariannol i elusennau a'r Trydydd Sector wrth gefnogi'r rhai â phroblemau iechyd meddwl (h.y. gwasanaethau cynghori, llinellau cymorth atal hunanladdiad).

Iechyd Meddwl

Bydd y gyllideb ddrafft yn cefnogi gweithredu'r camau sydd wedi'u cynnwys yng Nghynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022, sydd bellach wedi'i gryfhau yng nghydestun Covid-19 gan y derbynnir yn gyffredinol y bydd y pandemig yn cael, ac wedi cael, effaith sylweddol ar y galw a'r angen am gymorth ar gyfer iechyd meddwl.

Bydd y cynnydd yn ein buddsoddiad mewn iechyd yn ein galluogi i gefnogi gwasanaethau iechyd meddwl drwy leihau'r galw am gymorth mwy arbenigol, drwy warant gwasanaeth gofynnol ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl lefel isel a hefyd drwy gryfhau cymorth ar lefel genedlaethol ar gyfer meysydd fel gwasanaethau anghlinigol rheng flaen a chymorth mewn argyfwng i bobl o bob oedran. Byddwn hefyd yn parhau i ddarparu cyllid ychwanegol i fyrrdau iechyd i gefnogi gweithredu ein Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl.

Yn y Gyllideb hon, rydym yn dyrannu cyllid ychwanegol i gefnogi Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (CAMHS) (£5.4m) a'r Dull Systemau Cyfan o weithredu ar iechyd meddwl (£4m). Bydd hyn yn helpu'r ymateb i'r cynnydd disgwylidig yn y galw am y gwasanaethau hyn a'r angen i symud i ddarpariaeth ataliol, integredig i gefnogi iechyd meddwl a llesiant plant a phobl ifanc. Cynigir cymorth i bobl ifanc sydd wedi cael diagnosis o gyflwr iechyd meddwl ar lefel gymunedol pryd bynnag y bo hynny'n bosibl ond mewn rhai achosion efallai y bydd angen triniaeth clefion mewnol ar gyfer yr ymyrraeth CAMHS arbenigol hon ar gyfer y plant sydd fwyaf agored i niwed, felly o ran CAMHS, bydd y cyllid ychwanegol yn y gyllideb hon yn cael ei ddefnyddio i gryfhau cynlluniau gwasanaethau CAMHS y GIG yn Haen 4 (gwasanaethau arbenigol, gan gynnwys gofal i gleifion mewnol) a Thimau Gofal Dwys Cymunedol. O ran y Dull Systemau Cyfan, byddwn yn ehangu'r gwasanaeth cwnsela mewn ysgolion a chymorth emosiynol ochr yn ochr â chynyddu'r ddarpariaeth o fewngymorth CAMHS drwy ymestyn y safleoedd peilot.

Mae gan y Trydydd Sector rôl arbennig o bwysig i'w chwarae wrth ddarparu cymorth ataliol, anfeddygol, Haen 0 ac rydym wedi buddsoddi £2.7m ychwanegol yn 2020/21 i ddarparu cymorth ychwanegol. Bydd hyn yn cynyddu yn 21-22 wrth i gynlluniau ar gyfer dyrannu grantiau gael eu cwblhau. Byddwn hefyd yn cefnogi sefydliadau'r sector gwirfoddol i barhau â'u gwaith pwysig ym maes iechyd meddwl gan olynydd y grant iechyd meddwl adran 64 y disgwylir iddo ddod i ben yn 2021.

Mae atal hunanladdiad a hunan-niweidio yn parhau i fod yn flaenoriaeth ac rydym yn cymryd nifer o gamau i gefnogi hyn. Yn sail i hyn mae ein Strategaeth Beth am Siarad â Mi 2 ar gyfer Hunanladdiad a Hunan-niweidio a'r gwaith sydd bellach ar y gweill drwy'r Cydlynnydd Cenedlaethol ar Hunanladdiad a Hunan-niwed. Mae gwaith atal a'r gallu i ymyrryd yn gynnar yn gwbl allweddol wrth gwrs a byddwn yn parhau i gryfhau ein gwasanaethau cymorth haen 0/1 a'n hymateb i argyfwng, ochr yn ochr ag ystod o ddulliau rhanbarthol er mwyn lleihau hunanladdiad a hunan-niweidio, gan gynnwys cymorth ar ôl profedigaeth, hyfforddiant a chodi ymwybyddiaeth. Ochr yn ochr â chyllid iechyd meddwl ehangach, rydym yn parhau i ymrwymo £0.5m ychwanegol y flwyddyn i fynd i'r afael â hunanladdiad a hunan-niweidio. Mae hyn yn cynnwys cyllido'r Cydlynnydd Cenedlaethol ar gyfer Atal Hunanladdiad, gyda chefnogaeth tri Chydlynnydd Rhanbarthol i yrru'r gwaith hwn yn ei flaen a chydlynu'r asiantaethau niferus sydd â rôl i'w chwarae yn yr agenda hon.

Yn ogystal, mae'n amlwg bod iechyd meddwl yn ymrwymiad trawsbynciol i Lywodraeth Cymru a gofynnir i bob adran ystyried effaith pob polisi a rhaglen ar lesiant iechyd meddwl. Mae'r angen am y dull traws-Lywodraethol hwn wedi'i amlygu fwyfwy oherwydd effeithiau economaidd-gymdeithasol ehangach y pandemig. Mae cyllid uniongyrchol ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl hefyd yn cael ei gefnogi gan fuddsoddiad traws-lywodraethol ehangach mewn meysydd sy'n diogelu iechyd meddwl. Mae hyn yn cynnwys cyflogaeth, dyled a thai - ond hefyd mewn meysydd fel y celfyddydau, chwaraeon a mynediad i fannau gwyrdd sy'n chwarae rhan bwysig o ran diogelu a gwella llesiant.

Camddefnyddio Sylweddau

Bydd y gyllideb ddrafft yn cefnogi gweithredu'r camau sydd wedi'u cynnwys yng Nghynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22.

Mae'r niwed sy'n gysylltiedig chamddefnyddio sylweddau yn cael effaith anghymesur ar ein cymunedau tlotaf ac mae'r niwed sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio alcohol a chyffuriau yn effeithio ar ein cymdogaethau tlotaf fel y nodir gan Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru. Mae marwolaethau sy'n gysylltiedig â chyffuriau chwe gwaith yn uwch yn y cymunedau tlotaf a hefyd mae'r niwed yn sgil cyffuriau ac alcohol yn sylweddol i'r boblogaeth ddigartref. Yn ystod yr ymateb i COVID 19 mae gwasanaethau camddefnyddio sylweddau wedi gweithio'n agos â gwasanaethau digartrefedd i sicrhau bod cymorth ar gael i gyflawni ein huchelgais o sicrhau nad oes neb yn cael ei adael ar y stryd.

Yn ogystal ag effeithio ar y bobl hynny sy'n camddefnyddio sylweddau ei hunain, mae camddefnyddio sylweddau'n effeithio ar eu teuluoedd a'u cymunedau hefyd. Dywed rhai awdurdodau lleol fod hyd at 80% o blant sydd mewn perygl o fynd i ofal yn y sefyllfa honno oherwydd bod eu rhieni'n camddefnyddio sylweddau.

Mae gan lawer o bobl â phroblemau iechyd meddwl difrifol broblemau'n ymwneud â chamddefnyddio sylweddau hefyd sydd, i lawer, yn rhwystr i driniaeth os nad eir i'r afael â hwy. Mae Camddefnyddio Sylweddau yn ffactor arwyddocaol mewn marwolaethau cynnar gyda 165 o farwolaethau yn sgil camddefnyddio cyffuriau yn 2019, sef gostyngiad o gymharu â 208 yn y flwyddyn flaenorol. Yn 2019, yr oedran canolrifol ar gyfer marwolaethau yn sgil camddefnyddio cyffuriau oedd 43 oed.

Drwy gefnogi gwaith atal a chanolbwyntio ar wella iechyd a llesiant unigolion a theuluoedd, rydym yn cefnogi'r gwaith o gyflawni amcanion llesiant y Llywodraeth yn 'Ffyniant i Bawb: y strategaeth genedlaethol'. Bydd ein dull traws-Lywodraethol hefyd yn cyfrannu at feysydd blaenoriaeth y Llywodraeth, megis y Blynnyddoedd Cynnar, Tai a Gwell Iechyd Meddwl gan ein helpu i gyflawni ein huchelgais o sicrhau ffyniant i bawb.

Rydym wedi gweithio gyda'n llinell gymorth genedlaethol DAN 24/7, i sicrhau bod gwybodaeth berthnasol ar gael mewn perthynas â COVID-19 a chyngor ar ba wasanaethau sydd ar gael yn ystod y cyfnod hwn, gan gynnwys gwybodaeth ar wefan DAN 24/7 sy'n darparu diweddariadau ar COVID -19.

4. Yr effaith y mae COVID-19 wedi'i chael ar ddyraniadau

Manylion am sut y mae'r pandemig wedi dylanwadu ar ddyraniadau i linellau cyllideb o fewn y Prif Grŵp Gwariant Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, gan gynnwys enghreifftiau o unrhyw newidiadau a wnaed i ddyraniadau o fewn y Gyllideb Ddrafft ers blynnyddoedd blaenorol - o ganlyniad i COVID-19. Yn benodol;

- A yw'r cyllid ar gyfer iechyd meddwl a lles, ar draws pob maes o'ch portffolio, wedi'i ddiogelu/cynyddu/lleihau yn ystod y pandemig, a sut mae'r newidiadau hyn yn cael eu hadlewyrchu yn y Gyllideb Ddrafft (h.y. enghreifftiau o'r buddsoddiad ychwanegol o ran capasiti cleifion mewnol iechyd meddwl – cynaliadwyedd hyn yn y tymor byr a'r tymor hwy). Manylion am yr achosion a welwyd o aildddefnyddio cyllid o'r Gronfa ar gyfer Gwella Gwasanaethau Iechyd Meddwl a'r rhaglen Pwysau Iach, Cymru Iach. Sut mae hyn yn cael ei adlewyrchu yn y Gyllideb Ddrafft.

Iechyd Meddwl

Yn gynnar yn 2020-21, fe wnaethom nodi bod ein gwasanaethau iechyd meddwl yn 'wasanaethau hanfodol' ac i gefnogi hyn, fe wnaethom gyhoeddi £3.5m o gyllid i wella gwasanaethau iechyd meddwl ar unwaith ar gyfer byrddau iechyd lleol i'w galluogi i ymateb yn hyblyg i'r pwysau sy'n gysylltiedig â'r sefyllfa bresennol ym maes iechyd meddwl. Roedd hyn yn cynnwys mynediad at ddarpariaeth argyfwng / y tu allan i oriau a mwy o fynediad at ymyriadau seicolegol. Mae'r cyllid hwn, a'r £3.5m sy'n weddill o'r cyllid gwella gwasanaethau, y manylir arno isod bellach o fewn prif ddyraniad y GIG ar gyfer 21-22.

Drwy gydol 2020, fe wnaethom gyhoeddi cyllid ychwanegol i'r GIG, y trydydd sector ac Awdurdodau Lleol ar gyfer iechyd meddwl.

- £3.5m sy'n weddill o'r cyllid gwella gwasanaethau i'w fuddsoddi yn unol â blaenoriaethau Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022. Mae hyn yn seiliedig ar y swm a glustnodwyd ar gyfer Iechyd Meddwl ym mhrif ddyraniad y GIG yn 21-22.*
- £5m ar gyfer y dull ysgol / systemau cyfan, a fydd yn parhau yn 2021/22 ac yn cynyddu i gyfanswm o £9m.
- £1.3m i gyflymu darpariaeth haen 0/1 i gefnogi gwasanaethau mynediad agored ac £1.4m o gyllid ychwanegol i ymateb i Covid wedi'i ddyrannu i fyrddau iechyd i gefnogi darpariaeth gwasanaeth iechyd meddwl y Sector Gwirfoddol yn rhanbarthol. Bydd cymorth ychwanegol i wasanaethau mynediad agored/sector gwirfoddol yn parhau i 2021/22 o'r £20m ychwanegol yn y gyllideb ddrafft ar gyfer iechyd meddwl.
- £2.2m ar gyfer capasiti ymchwydd mewn perthynas â darpariaeth cleifion mewnol ledled Cymru. Dyraniad unwaith ac am byth yn 20-21.
- £1m i ymestyn y cynllun cymorth iechyd meddwl i feddygon i 60,000 o weithwyr gofal iechyd yng Nghymru er mwyn sicrhau bod gan y rhai ar y rheng flaen fynediad at

gymorth. Bydd y gwasanaeth hwn yn parhau yn 21-22 ac yn cael ei ymestyn i weithwyr gofal.

- £50,000 ychwanegol i gefnogi iechyd meddwl gofalwyr di-dâl.

* Mae'r £7m llawn ar gyfer cyllid gwella gwasanaethau a fuddsoddiwyd yn unol â blaenoriaethau Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022 wedi'i ddyrannu i fyrddau iechyd rhwng 2021-22.

Pwysau Iach: Cymru Iach

Cafodd £2m o'r gyllideb Pwysau Iach: Cymru Iach yn 2020-21 ei ailgyfeirio er mwyn ymateb i'r pandemig. Roedd hyn yn bosibl gan nad oedd partneriaid yn gallu cyflawni'r rhaglen, oherwydd y pwysau yn sgil yr ymateb i'r pandemig. Cydnabuwyd pwysigrwydd llesiant a'r angen i ganolbwyntio ar effeithiau'r pandemig ar ordewdra a lefelau gweithgaredd gyda chyllid parhaus o £5.5m ar gyfer 2021-22 i sicrhau y gellir dod â'r strategaeth yn ôl ar y trywydd iawn, wrth ymateb i heriau penodol yn sgil y pandemig o ran ymddygiad a materion sy'n ymwneud ag anghydraddoldebau iechyd yn y tymor byr a'r tymor canolig i'r tymor hir. Mae'n bwysig cydnabod bod gordewdra a bod dros bwysau yn broblemau iechyd hirdymor nad oes modd eu newid yn gyflym, ac felly bydd angen amser a chydweithrediad er mwyn cyflwyno rhaglen ataliol i sicrhau canlyniadau cadarnhaol yn seiliedig ar boblogaeth.

- Pa gyfran o'r cynnydd mewn refeniw o'r cronfeydd wrth gefn, trosglwyddiadau o fewn portffolios a/neu addasiadau i gyllideb Cymru sydd wedi/a fydd yn cael ei ddefnyddio at ddiben Llinellau Gwariant yn y Gyllideb wrth ymateb i effeithiau'r pandemig ar iechyd meddwl a lles. Sut mae hyn yn cymharu ag iechyd corfforol.

Iechyd Meddwl

Yn ogystal â'r dyraniadau, y manylir arnynt uchod, a wnaed yn ystod y pandemig yn 2020, bydd dros £42m yn cael ei ddyrannu i gefnogi gwasanaethau Iechyd Meddwl rhwng y MEG Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol a'r MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg fel rhan o'r gyllideb Ddrafft 21-22. Yn ogystal â hynny, gellir gweld buddsoddiadau eraill mewn Iechyd Meddwl ar draws y Llywodraeth, yn unol â'n dull o atal a diogelu iechyd meddwl a llesiant, gan gynnwys cymorth cyflogaeth, cyngor ar ddyledion, cymorth tai, chwaraeon a mynediad i fannau gwyrdd, fel y nodir yn y Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl.

Mae'r dyraniadau cyllid hyn ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl rheolaidd a fydd yn cynyddu'r llinell sylfaen a rhoddir ystyriaeth bellach i fesurau ymateb penodol i Covid wrth inni agosáu at 21-22. Mae'r gyllideb ddrafft hon wedi canolbwyntio ar gadarnhau lefel y buddsoddiad rheolaidd mewn iechyd meddwl a llesiant sydd ei angen er mwyn ymateb i effaith hirdymor y pandemig. Er bod gennym obaith bellach drwy'r brechlynnau, erys llawer o ansicrwydd ynghylch yr union lwybr y bydd y pandemig yn ei ddilyn a'r effeithiau y bydd hyn yn parhau i'w cael ar ein gwasanaethau cyhoeddus a'r economi ehangach yn ystod y flwyddyn nesaf. Er mwyn sicrhau bod unrhyw benderfyniadau gwariant yn ymateb yn y ffordd orau i'r heriau esblygol sy'n codi o'r pandemig, barnwyd ei bod yn ddoeth cadw cymaint o hyblygrwydd â phosibl yn y gyllideb Ddrafft ac rydym yn bwriadu gwneud dyraniadau pellach

yn y Gyllideb derfynol ar gyfer ein hymateb i'r pandemig wrth inni ddod i ddeall yn well effaith misoedd y gaeaf ar ledaeniad y clefyd.

Camddefnyddio Sylweddau

Yn 2020-21, ailddyrrannwyd hyd at £3.5m er mwyn darparu triniaeth a brofwyd yn glinigol ar gyfer Therapi Amnewidion Opioid ar gyfer cyn-ddefnyddwyr heroin sydd 'mewn perygl'. Mae'n bigiad is-groenol sy'n cael ei ryddhau'n araf ac sy'n para 28 diwrnod ac yn disodli'r angen am feddyginiaeth ddyddiol drwy'r geg. Ymhlith y manteision ers ei weithredu ym mis Mawrth 2020 mae'r canlynol:

- Mae'r adborth cychwynnol wedi bod yn gadarnhaol o ran canlyniadau'r driniaeth a manteision cymdeithasol i'r unigolion, gan gynnwys llai o drosedd, gyda llawer yn disgrifio eu profiad fel un sydd wedi newid eu bywyd.
- Mae Buvidal wedi arwain at ostyngiad cyflym yn yr angen am gyswllt dyddiol â staff rheng flaen y GIG a fferyllwyr, gan arbed oddeutu 100,000 o ymweliadau â fferyllfeydd cymunedol rhwng mis Mawrth a mis Medi 2020, gan leddfu pwysau ar wasanaethau lleol.
- Y gallu i ryddhau capasiti mewn gwasanaethau arbenigol cymryd meddyginiaeth dan oruchwyliaeth, i gynorthwyo cleifion mwyaf cymhleth, gan gynnwys y sector digartref er mwyn symud pobl sy'n cysgu allan ar y stryd i lety a chymorth
- Mae dros 500 o bobl bellach yn elwa ar y driniaeth newydd hon.

- Sut y mae dyraniadau yn y Gyllideb Ddrafft yn dangos ymrwymiad i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd, sydd wedi'u gwaethygu gan y pandemig a/neu lle mae'r pandemig a'r mesurau cloi wedi cael effaith anghymesur ar les rhai grwpiau o bobl (fel oedolion hŷn, cymunedau BAME a'r rheini sydd ar incwm isel neu sydd heb sicrwydd ariannol). Sut y bydd eu hanghenion yn cael eu diwallu (h.y. mynediad at gymorth iechyd meddwl mewn gofal sylfaenol, buddsoddi mewn therapiau seicolegol, atal hunanladdiad, mynd i'r afael ag unigrwydd ac unigedd, mynd i'r afael ag ymddygiadau afiachus fel camddefnyddio sylweddau, gor-fwyta).

Iechyd Meddwl

Ailgyhoeddwyd y Cynllun Cyflawni Iechyd Meddwl ym mis Hydref ac mae wedi'i gryfhau er mwyn ymateb i effaith y pandemig. Mae angen parhau â'r blaenoriaethau y cytunwyd arnynt yn y cynllun ond - yn bwysicach - mae'n amlinellu'r camau y bu'n rhaid inni eu cyflymu er mwyn ymateb i anghenion uniongyrchol, er enghraifft, ein buddsoddiad mewn cymorth Haen 0/1. Mae'r cynllun hefyd yn nodi camau traws-Lywodraethol newydd i ymateb i effeithiau economaidd-gymdeithasol ehangach y pandemig. Mae hyn yn cynnwys drwy ein rhaglenni cyflogadwyedd wedi'u harwain gan iechyd, cymorth pellach i gymunedau lleiafrifoedd ethnig a'n gwaith i integreiddio cymorth iechyd meddwl yn well, er enghraifft i'r rhai sydd mewn dyled neu sydd ag anghenion tai.

Bydd ein buddsoddiadau mewn iechyd meddwl ar gyfer 21-22 yn cwmpasu'r meysydd hyn ac yn cael eu dyrannu i gefnogi'r meysydd / camau blaenoriaeth a nodir yn y cynllun cyflawni.

Amser i Newid Cymru

Ymgyrch sydd â'r nod o ddod â'r stigma a'r gwahaniaethu sy'n wynebu pobl sydd â phrofiad o broblemau iechyd meddwl yng Nghymru i ben yw Amser i Newid Cymru. Mae lleihau'r stigma sy'n gysylltiedig ag iechyd meddwl yn gam gweithredu yng Nghynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-22.

Bwriedir ymestyn y rhaglen yn 2021-22 i sicrhau parhad i waith gwrth-stigma yng Nghymru, yn enwedig gyda'r risgiau uwch o ran Covid-19 a'r effaith y mae hyn wedi'i chael ar iechyd meddwl pobl. Awgrymir y dylai Amser i Newid Cymru archwilio ffyrdd o gyrraedd cymunedau Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn ystod y cyfnod ymestyn. Bydd y pandemig Covid-19 yn arwain at ganlyniadau economaidd difrifol, gan effeithio'n anghymesur ar y grwpiau mwyaf ymylol mewn cymdeithas gan gynnwys y rhai sy'n byw mewn tldi ac amddifadedd. Gwelir eisoes bod pobl o gymunedau Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn mwy o berygl o ddal covid-19 ac maent yn fwy tebygol o fod yn profi effeithiau andwyol ychwanegol y coronafeirws (megis problemau gyda thai a chyllid).

Bydd gweithwyr yn y system budd-daliadau a'r gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol hefyd yn cael eu targedu i sicrhau bod pobl sy'n defnyddio'r gwasanaethau hyn yn profi llai o stigma oherwydd gwell ymwybyddiaeth ymhlith gweithwyr o effaith stigma yn sgil ymyrraeth beilot.

Pwysau Iach: Cymru Iach

Mae tystiolaeth bod unigolion sydd dros bwysau neu'n ordeu yn fwy tebygol o orfod mynd i'r ysbyty a'u bod yn fwyfwy tebygol o gael eu derbyn i adran gofal dwys a bod angen triniaeth ddwysach oherwydd Covid-19. Byddwn yn buddsoddi £5.5m ychwanegol yn y strategaeth Pwysau Iach: Cymru Iach. Mae hyn yn cynnwys buddsoddi yn ein llwybr gordewdra drwy Fyrddau Iechyd Lleol i ddarparu ystod o wasanaethau i oedolion a phlant er mwyn sicrhau eu bod yn gallu cael y lefel gywir o gymorth a chefnogaeth. Gall hyn fod drwy gymorth ar-lein, cymorth i reoli pwysau, cymorth aml-broffesiynol dwysach neu fynediad at lawdriniaeth fariatreg.

Mae risg y bydd y pandemig wedi gwaethygu'r anghydraddoldebau presennol gydag unigolion â phroblemau iechyd presennol yn fwy tebygol o fod yn anweithgar ac wedi wynebu mynediad cyfyngedig at fwyd yn ystod y pandemig. Mae unigolion ar incwm isel mewn mwy o berygl o fod yn ordeu cyn y pandemig ac maent yn fwy tebygol o fod wedi dioddef niwed ariannol o ganlyniad i'r pandemig. Dyna pam y byddwn hefyd yn cyflawni gwaith yn uniongyrchol gyda chymunedau drwy dulliau'n seiliedig ar systemau a thrwy beilot o Raglen Plant a Theuluoedd. Bydd y cyllid yn manteisio ar gyfleoedd i barhau i gael mewnwelediad ac i wneud ymchwil i ddatblygu dulliau gweithredu sy'n seiliedig ar newid ymddygiad.

Camddefnyddio Sylweddau

Mae cyllid Camddefnyddio Sylweddau yn cefnogi'r gwaith sydd wedi'i gynnwys yng Nghynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22. Diweddarwyd y Cynllun Cyflawni ym mis Rhagfyr 2020 i ymgorffori newidiadau mewn blaenoriaethau o ganlyniad i COVID-19, yn benodol i sicrhau ei fod yn adlewyrchu'r gwaith sydd wedi cael ei wneud, ac y bydd angen ei wneud yn 2021-22 a thu hwnt, o ganlyniad i'r pandemig.

Gall camddefnyddio sylweddau gael effaith ddinistriol ar unigolion, eu teuluoedd a'u cymunedau. Nod trosfwaol y cynllun yw lleihau'r niwed a achosir gan gyffuriau ac alcohol i'r unigolyn ar chymdeithas ehangach.

Yn hollbwysig, gwnaed gwaith sylweddol i ddiogelu gwasanaethau hanfodol gan gynnwys Therapi Amnewidion Opioid a chymorth i deuluoedd. Barnwyd bod y gwasanaethau hyn yn hanfodol drwy Fframwaith Gweithredu'r GIG ar ddechrau'r pandemig i sicrhau eu bod ar gael o hyd. Mae'r cymorth hwn wedi bod yn hanfodol i sicrhau bod gwasanaethau'n gallu ymateb i anghenion nifer sylweddol o bobl sydd angen cymorth a diwallu'r anghenion hynny fel rhan o uchelgais Llywodraeth Cymru i sicrhau nad oedd neb yn cael ei adael ar y stryd.

Mae ein gwasanaethau camddefnyddio sylweddau wedi addasu'n gyflym i'r amgylchiadau newidiol, gan symud i ddarparu ymgynghoriadau ar-lein (Skype) a gwasanaethau cymorth seicolegol a sicrhau cefnogaeth barhaus. Mae hyn wedi cynnwys - lle bo angen - cyflwyno meddyginiaethau Therapi Amnewidion Opioid i'r rhai sy'n hunanynysu neu'n methu â chael gafael ar eu meddyginiaeth am resymau eraill.

Yn ogystal â hynny, mae'r Cynllun Cyflawni wedi'i ddiweddarau yn adlewyrchu'r gwaith partneriaeth sylweddol sydd wedi'i wneud i gefnogi gwaith i gartrefu pawb sy'n ddi-gartref a pharatoi ar gyfer rhyddhau carcharorion yn gynnar.

Meysydd penodol perthnasol yn y Cynllun Cyflawni:

- Mae £2.75m wedi'i neilltuo i gefnogi plant a theuluoedd. Rydym yn ymwybodol o'r cysylltiadau rhwng camddefnyddio sylweddau a'r risg y bydd plant yn mynd i ofal ac rydym yn gweithio ar draws y llywodraeth i sicrhau bod gan bob teulu fynediad at y cymorth sydd ei angen arnynt i aros gyda'i gilydd, lle bynnag y bo hynny'n bosibl.
- Cam gweithredu i weithio gyda Byrddau Cynllunio Ardal i sicrhau bod y gwasanaethau a ddarperir yn diwallu anghenion pobl o bob oed, gan gynnwys oedolion hŷn.
- Cam gweithredu i ymateb yn effeithiol i broblemau iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd sy'n gyffredin ymysg y rhai sy'n camddefnyddio sylweddau. Yn benodol, ymgymryd â darn manwl o waith i ddeall yn well y rhwystrau i gynnydd yn y maes hwn, a'r cyfleoedd i wneud cynnydd.
- Cam gweithredu sy'n ceisio mynd i'r afael â'r stigma sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau a all fod yn rhwystr i bobl gael cymorth o fewn cymunedau lleiafrifoedd ethnig.
- Camau gweithredu i leihau'r stigma sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau er mwyn annog pobl i geisio cymorth yn y lle cyntaf, ond hefyd i ailintegreiddio pobl sy'n adfer i'r gymuned ehangach.

Atal Hunanladdiad

Fel yr amlinellir uchod, rydym yn parhau i ymrwymo £500,000 yn ychwanegol y flwyddyn i fynd i'r afael â hunanladdiad a hunan-niweidio. Mae hyn yn cynnwys cyllido'r Cydlynnydd Cenedlaethol ar gyfer Atal Hunanladdiad, gyda chefnogaeth tri Chydlynnydd Rhanbarthol i yrru'r gwaith hwn yn ei flaen a chydlynu'r asiantaethau niferus sydd â rôl i'w chwarae yn yr agenda hon.

Mae cyllid iechyd meddwl ehangach yn cefnogi'r gwaith sydd wedi'i gynnwys yng Nghynllun Cyflawni Iechyd Meddwl 2019-22. Diweddarwyd y Cynllun Cyflawni ym mis Hydref 2020 i ymgorffori newidiadau mewn blaenoriaethau o ganlyniad i COVID-19, yn benodol i sicrhau ei fod yn adlewyrchu'r gwaith sydd wedi cael ei wneud, ac y bydd angen ei wneud yn 2021-22 a thu hwnt, o ganlyniad i'r pandemig.

Unigrwydd ac Ynysigrwydd

Yn ystod 2021-22 byddwn yn parhau i sicrhau bod £0.750m ar gael i gefnogi'r strategaeth unigrwydd ac ynysigrwydd cymdeithasol a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2020. Er mwyn cefnogi'r gwaith o gyflawni'r strategaeth, bydd Cronfa Unigrwydd ac Ynysigrwydd Cymdeithasol yn cael ei sefydlu yn 21-22 i brofi dulliau arloesol o fynd i'r afael ag unigrwydd ac ynysigrwydd cymdeithasol a / neu gynyddu dulliau addawol o estyn allan at y rhai sydd eisoes yn unig a / neu wedi'u hynysu'n gymdeithasol.

- Manylion penodol ar y dyraniadau gwariant yn y Gyllideb Ddrafft ar gyfer gwasanaethau cymorth iechyd meddwl ar gyfer y gweithlu iechyd a gofal cymdeithasol, ochr yn ochr ag esboniad p'un a yw'r Gyllideb Ddrafft yn cynnwys dyraniad penodol ar gyfer adnoddau staffio ychwanegol o ran y gweithlu iechyd meddwl, yn enwedig wrth gefnogi'r rheini â dementia ac awtistiaeth.

Yn 2020 darparwyd £1m ychwanegol i ymestyn y cynllun cymorth iechyd meddwl i feddygon i 60,000 o weithwyr gofal iechyd yng Nghymru er mwyn sicrhau bod gan y rhai ar y rheng flaen fynediad at y cymorth y maent yn ei haeddu. Bydd y gwasanaeth cynyddol hwn yn parhau yn 21-22 gyda chynlluniau ar y gweill i'w ymestyn ymhellach i gynnwys staff gofal cymdeithasol.

Yn y Cynllun Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022 mae cam gweithredu i ddatblygu cynllun gweithlu ar gyfer iechyd meddwl. Mae cynllun y gweithlu yn cael ei ddatblygu ar y cyd gan Addysg a Gwellu Iechyd Cymru (AaGIC) a Gofal Cymdeithasol Cymru (GCC).

Cynhaliodd AaGIC a GCC ymarfer mapio gyda Byrddau Iechyd drwy gydol mis Tachwedd i nodi staff a swyddi a bydd hyn yn llywio cynllun y Gweithlu ar gyfer Iechyd Meddwl y bwriedir ymgynghori arno ddiwedd 2021. Drwy gydol mis Hydref, arweiniodd AaGIC a GCC gynhadledd rithwir ar y cyd a barhaodd am fis er mwyn ymgysylltu ag ystod ehangach o randdeiliaid i fod yn sail i gynllunio'r gweithlu iechyd meddwl yng Nghymru yn y dyfodol. Bydd y gwaith hwn yn llywio gwariant yn y dyfodol ar weithlu iechyd meddwl plant a phobl ifanc, fodd

bynag, yn y cyfamser mae elfennau o'r cyllid gwella gwasanaethau yn cael eu dyrannu i gefnogi'r anghenion hyfforddi a datblygu a nodwyd gan fyrddau iechyd.

O ran dementia, sefydlwyd Grŵp Dysgu a Datblygu Dementia, sy'n atebol i'r Grŵp Goruchwylio Gweithrediad ac Effaith ym maes Dementia (DOIIG). Ar hyn o bryd mae'r grŵp hwn wedi ailffocysu ei weithgaredd mewn ymateb i bandemig y coronafeirws. Mae hyn oherwydd bod tystiolaeth i awgrymu bod y pandemig ac effaith y cyfyngiadau symud wedi cael effaith sylweddol ar bobl sy'n byw gyda dementia. Mae tystiolaeth gan bobl sy'n byw gyda dementia sy'n mynychu gweminarau rheolaidd Gweithgor Dementia'r 4 Gwlad yn cefnogi'r awgrym bod llawer yn profi dirywiad gwybyddol a chorfforol ac yn colli hyder. Gellir hefyd ddefnyddio'r dyraniadau i Fyrddau Partneriaeth Rhanbarthol mewn perthynas â'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Dementia i gefnogi'r gweithlu gan fod hyn yn flaenoriaeth allweddol yn y cynllun gweithredu.

5. Gwaith trawslywodraethol ac ar draws sectorau

Enghreifftiau o ddyraniadau yn y Gyllideb Ddrafft sy'n dangos bod Llywodraeth Cymru yn cymryd dull 'system gyfan', trawslywodraethol, cydgysylltiedig o wella iechyd meddwl a lles pobl - gan gydnabod penderfynyddion ehangach iechyd meddwl a lles (h.y. nad y GIG yn unig sy'n gyfrifol am y maes). Sut i sicrhau na chollir y ffocws ar fesurau atal/ymyrraeth gynnar o ganlyniad i'r pandemig, a sut yr adlewyrchwyd hyn yn nyraniadau'r Gyllideb Ddrafft

Iechyd Meddwl (MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg)

Cydnabyddir bod iechyd meddwl yn ymrwymiad trawsbynciol i Lywodraeth Cymru a gofynnir i bob adran ystyried effaith pob polisi a rhaglen ar lesiant iechyd meddwl. Mae'r angen am y dull traws-Lywodraethol hwn wedi'i amlygu fwyfwy oherwydd effeithiau economaidd-gymdeithasol ehangach y pandemig ac mae'r agweddau hyn wedi cael eu cryfhau yng *Nghynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022*.

Rydym yn cydnabod bod angen i unrhyw fuddsoddiad mewn gwasanaeth iechyd meddwl gael ei gefnogi gan fuddsoddiad traws-lywodraethol ehangach mewn meysydd sy'n diogelu iechyd meddwl. Mae hyn yn cynnwys cyflogaeth, dyled a thai - ond hefyd mewn meysydd fel y celfyddydau, chwaraeon a mynediad i fannau gwyrdd sy'n chwarae rhan bwysig o ran diogelu a gwella llesiant. Mae'r Cynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl hefyd yn adlewyrchu ehangder y camau gweithredu traws-Lywodraethol sydd eu hangen i wella iechyd meddwl ac i atal salwch meddwl.

Mae enghreifftiau o fuddsoddiad traws-bortffolio yn cynnwys:

- Buddsoddiad o £4 miliwn arall yn y dull system gyfan o ymdrin â llesiant meddyliol - mae hyn yn cynnwys ymestyn gwasanaeth cwnsela mewn ysgolion. Mae hyn yn golygu bod y buddsoddiad llawn yn £9m, rhwng y MEG Addysg a'r MEG Iechyd Meddwl, Llesiant a'r Gymraeg.
- £1m i gefnogi trefniadau cydweithio rhwng y meysydd tai, camddefnyddio sylweddau a gwasanaethau iechyd meddwl ar gyfer unigolion ag anghenion cymhleth, wedi'u cynnwys mewn cynlluniau ar gyfer 21-22.

Roedd y dyraniadau yn 2020 yn cynnwys:

- Gwaith gyda darparwyr hyfforddiant i sicrhau bod y £40m ychwanegol a ddarperir i gefnogi ymrwymiad Covid-19 Llywodraeth Cymru ar gyfer swyddi a sgiliau yn cael ei dargedu'n effeithiol i helpu'r grwpiau hynny y mae Covid-19 yn effeithio fwyaf arnynt, gan gynnwys pobl ifanc 16-24 oed.
- £10m o gyllid i CCAUC i gefnogi partneriaid yn y sector AU i fynd i'r afael ag iechyd meddwl a llesiant a chaledi ariannol.

Camddefnyddio Sylweddau - Gwaith ataliol

Mae Rhaglen Ysgolion Heddluoedd Cymru yn darparu addysg ar gamddefnyddio sylweddau a materion diogelwch cymunedol a phersonol ehangach ar bob cam allweddol o'r cwricwlwm, ymhlith ystod o wersi eraill. Fe wnaeth Adolygiad Gweithredol o'r Rhaglen yn 2019 fraenaru'r tir ar gyfer dull system gyfan strategol. Sefydlwyd Bwrdd Strategol gyda chynrychiolaeth o bob rhan o'r Llywodraeth gan gynnwys y meysydd Camddefnyddio Sylweddau, Iechyd Meddwl, Is-adran Dysgwyr, Diogelwch Cymunedol, Cwricwlwm, Cymunedau a Dysgu Digidol er mwyn rhoi'r argymhellion ar waith. Mae'r Bwrdd hefyd yn cynnwys cynrychiolaeth ar lefel uchel yn yr Heddlu.

Digartrefedd a Thai

Mae ein gwasanaethau camddefnyddio sylweddau yn gweithio'n agos â thimau digartrefedd i sicrhau ein bod yn darparu'r cymorth cofleidiol sy'n angenrheidiol i gefnogi'r grŵp hwn o unigolion y mae ganddynt anghenion cymhleth yn aml. Rydym yn darparu £1m o gyllid i gefnogi gwaith ar anghenion cymhleth (wedi'i gefnogi drwy AHW MH) ochr yn ochr â gwasanaethau tai (gan gynnwys Tai yn Gyntaf) a gwasanaethau iechyd meddwl i ddarparu gwasanaethau integredig i ddiwallu'r anghenion cymhleth hyn. Drwy gydol yr ymateb i'r argyfwng mae ein gwasanaethau wedi cydweithio'n agos i sicrhau cymorth cofleidiol i'r rhai sy'n cael eu cartrefu o ganlyniad i'r uchelgais i sicrhau nad oes neb yn cael ei adael ar y stryd. Er mwyn cefnogi'r gwaith hwn, cynigiodd Llywodraeth Cymru hyblygrwydd llawn i addasu gwasanaethau a diwallu'r galw hwn. Yn ogystal â hynny, cytunodd Llywodraeth Cymru i dalu costau buprenorffin i'w chwistrellu a oedd yn lleihau pwysau ar wasanaethau a fferyllfeydd cymunedol ymhellach gan mai dim ond pigiad misol yr oedd ei angen.

Plant a Theuluoedd

Mae gan Lywodraeth Cymru ymrwymiad cryf i gefnogi teuluoedd â phroblemau'n ymwneud â chamddefnyddio sylweddau. Mae ein Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau

yn nodi ein disgwyliadau ar gyfer gwasanaethau camddefnyddio sylweddau yng Nghymru ac yn benodol yr angen i Fyrddau Cynllunio Ardal weithio gyda phartneriaid sy'n cefnogi teuluoedd, gan gynnwys y rhai ar gyrion gofal. Gan weithio'n agos ar draws y llywodraeth byddwn yn datblygu Llysoedd Cyffuriau ac Alcohol i Deuluoedd yng Nghymru a bydd gweithio mewn partneriaeth yn hanfodol er mwyn cyflawni'r rhaglen hon yn llwyddiannus. Gall cydgynhyrchu atebion teuluol er mwyn grymuso teuluoedd ac annog perchnogaeth o ddull 'cydweithio i aros gyda'n gilydd' arwain at fywyd teuluol llwyddiannus. Gall Llysoedd Cyffuriau ac Alcohol i Deuluoedd fod yn rhan o ddatrysiad teuluol drwy weithio gydag ystod o weithwyr proffesiynol i gydgyhyrchu cynllun ag iddo ffocws er mwyn adfer bywyd teuluol.

O ystyried ffocws allweddol y Llysoedd Cyffuriau ac Alcohol i Deuluoedd ar fynd i'r afael â materion yn ymwneud â chamddefnyddio sylweddau rydym yn disgwyl gweld Byrddau Cynllunio Ardal yn ymgysylltu'n gryf â hwy i sicrhau bod y gwasanaethau presennol yn cael eu hoptimeiddio a bod unrhyw fylchau a nodwyd yn cael sylw mewn ffordd sy'n integredig â'r gwasanaethau presennol.

Problemau Camddefnyddio Sylweddau ac Iechyd Meddwl sy'n Cyd-ddigwydd

Mae sicrhau bod ein gwasanaethau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl yn cydweithio'n agos i ddiwallu anghenion pobl â chyflyrau sy'n cyd-ddigwydd yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru. Rydym wedi sefydlu grŵp Craffu Manwl sy'n cynnwys clinigwyr, ymarferwyr ac arbenigwyr yn y meysydd iechyd meddwl, tai a chamddefnyddio sylweddau i ddeall yn well y rhwystrau i gynnydd yn y maes hollbwysig hwn. Mae'r grŵp bellach wedi'i ailsefydlu (ar ôl COVID) a bydd yn parhau i gefnogi atebion i'r mater hwn ac yn defnyddio cyfleoedd yn sgil y gwersi a ddysgwyd drwy'r pandemig i ddod â rhagor o wasanaethau ynghyd.

Y Gronfa Iach ac Egniol

Partneriaeth rhwng Llywodraeth Cymru (Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol a Diwylliant, Twristiaeth a Chwaraeon), Iechyd Cyhoeddus Cymru a Chwaraeon Cymru yw'r Gronfa Iach ac Egniol ac mae egwyddorion datblygu cynaliadwy Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r pum ffordd o weithio yn greiddiol i'w dyluniad, ei huniondeb a'r prosesau monitro a gwerthuso.

Nod y Gronfa Iach ac Egniol yw cynyddu gweithgarwch corfforol y rhai sy'n anweithgar ar hyn o bryd neu sydd â lefelau isel iawn o weithgaredd a gwella lefelau llesiant meddyliol, gyda ffocws penodol ar gryfhau asedau cymunedol. Mae prosiectau sy'n elwa o'r Gronfa £5m yn ceisio lleihau anghydraddoldebau o ran canlyniadau ar gyfer un neu fwy o'r grwpiau canlynol: plant a phobl ifanc; pobl ag anabledd neu salwch hirdymor; pobl sy'n anweithgar yn economaidd neu sy'n byw mewn ardaloedd o amddifadedd; a phobl hŷn a'r rhai o oedran ymddeol. Mae'r coronafeirws wedi gwaethygu'r anghydraddoldebau iechyd presennol yng Nghymru, ac mae'r grwpiau yr effeithir arnynt yn benodol yn grwpiau sydd â'r un ddemograffeg allweddol â'r rhai a dargedir gan y Gronfa Iach ac Egniol.

Mae'r prosiectau'n gydweithredol ac yn cael eu darparu gan ystod o bartneriaid. Maent yn darparu amrywiaeth o gynrychiolaeth ddaearyddol ledled Cymru, gan gynnwys yn ardal

Tasglu'r Cymoedd. Nod y prosiectau yw lleihau anghydraddoldebau o ran canlyniadau a rhwystrau mewn sawl ffordd. Maent yn amrywio o ddulliau garddio sy'n pontio'r cenedlaethau; annog teuluoedd i fod yn egniol gyda'u babanod newydd-anedig; i gynyddu gweithgareddau corfforol a chymdeithasol i bobl sy'n byw mewn cartrefi gofal. Mae yna brosiectau eraill sy'n ceisio cefnogi pobl â phroblemau iechyd meddwl i arwain ffyrdd o fyw egniol annibynnol a hirdymor, ac un sy'n defnyddio atgofion chwaraeon i helpu pobl â dementia. Dyranriad y gyllideb ar gyfer 2021-22 yw £1.37m.

Yn y MEG Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig:

Mae'r Rhaglen Cartrefi Clyd yn gwneud cyfraniadau sylweddol ar draws sawl amcan llesiant Llywodraeth Cymru o dan ein Strategaeth Genedlaethol "ffyniant i bawb" gan gynnwys hybu iechyd a llesiant da. Cyflawnir hyn drwy greu swyddi a chyfluoedd busnes, gwella'r stoc dai yn yr hirdymor, lleihau allyriadau carbon a mynd i'r afael â thlodi tanwydd a'i ystod o effeithiau negyddol cysylltiedig ar iechyd, llesiant a chyrhaeddiad addysgol.

Mae'r Cynllun Twf Amgylcheddol yn bwriadu bod yn naratif trosfwaol ar gyfer yr hyn yr ydym yn ei wneud ar draws Llywodraeth Cymru i ddarparu Cymru wyrddach, gan bennu dull strategol, mwy cydgysylltiedig, sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau. Bydd y cynllun yn un hirdymor ac ataliol gan anelu at atal a gwrthdroi'r dirywiad mewn natur. Ei nod yw bod yn integredig ac yn gydweithredol ar draws Llywodraeth Cymru, y gwasanaeth cyhoeddus ehangach, gan ymgysylltu â'r sectorau preifat a'r trydydd sector. Y bwriad hefyd yw sicrhau manteision ehangach fel defnyddio'r amgylchedd naturiol i hyrwyddo iechyd a llesiant meddyliol a chorfforol a chael gwared ar rwystrau i iechyd e.e. llygredd aer.

Yn y MEG Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus

Grant Cymorth Tai

Yn 21-22 mae cynnydd o £40m yn y Grant Cymorth Tai i £166.6m. Mae'r grant hwn yn cefnogi gwasanaethau ataliol ac aciwt. Bydd y dyranriad hwn, ynghyd â dyranriad ychwanegol o £4m i'r Grant Atal Digartrefedd o gronfa wrth gefn Covid-19 yn sbarduno trawsnewidiad yn ein cynlluniau i fynd i'r afael â digartrefedd. Mae teuluoedd sy'n byw mewn llety dros dro a mathau eraill o ddigartrefedd, yn llai tebygol o fanteisio ar wasanaethau cymorth pwysig. Gall digartrefedd hefyd gael effaith negyddol sylweddol ar y plant ar yr aelwydydd hyn gan effeithio ar eu llesiant, eu datblygiad a'u cyrhaeddiad addysgol. Mae'r Grant Cymorth Tai yn rhaglen ataliol sy'n canolbwyntio ar helpu'r rhai sydd angen help nawr i gefnogi a chynnal cartref a hefyd datblygu dulliau arloesol o gyflawni wedi'u hanelu at atal pobl rhag dod yn fwy agored i niwed yn y dyfodol. Mae'n mynd i'r afael ag anghenion tai ac anghenion cymorth cysylltiedig yr unigolion sydd fwyaf agored i niwed mewn cymdeithas drwy ystod o fecanweithiau ymyrraeth gynnar, atal a chymorth. Mae'n cefnogi pobl agored i niwed i fynd i'r afael â'r problemau sydd weithiau'n eu hwynebu, megis dyled, cyflogaeth, rheoli tenantiaeth, camdefnyddio sylweddau, trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, a phroblemau iechyd meddwl. Mae'r cymorth yn canolbwyntio ar yr unigolyn, gyda'r nod o gynorthwyo pobl i gael tai cynaliadwy a'u cadw drwy fynd i'r afael â'r problemau sy'n eu hwynebu, helpu i wella eu hiechyd a'u llesiant a'u helpu i gael swydd neu gyfle hyfforddi, neu i symud gam yn agosach at hynny, yn seiliedig ar eu hamgylchiadau penodol. Mae'n ceisio lliniaru neu gael gwared ar anfantais i bobl agored i niwed i'w galluogi i gael yr un chyfluoedd bywyd ag eraill, ac felly gyfrannu at Gymru sy'n fwy cyfartal.

Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus - Tai

Yn dilyn trasiedi Tŵr Grenfell, mae adeiladau preswyl uchel iawn yn parhau i wynebu ystod wendidau systemig tra hysbys o ran diogelwch adeiladau. Nid problemau tai yn unig a wynebwr gan breswylwyr adeiladau uchel iawn. Mae pryderon iechyd meddwl sylweddol ynghylch y rhai sy'n byw yn y mathau hyn o eiddo. Yn 2021-22 rydym wedi dyrannu cyfalaf o £32m drwy gynnig cyfunol o gyllid grant a benthyciad. Bydd y cyllid cyfalaf yn cefnogi adeiladau 18 metr a throsodd (fel yr amlinellir yn y Map) gyda diffygion a nodwyd mewn perthynas â diogelwch adeiladau a bydd yn helpu i gyflymu'r gwaith i fynd i'r afael â phroblemau'n ymwneud â diogelwch tân a phroblemau strwythurol a nodwyd.

Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus - Bil Trais yn erbyn Menywod, Cam-Drin Domestig a Thrais Rhywiol

Mae £1.575m ychwanegol o gyllid refeniw a £1.2m o gyllid cyfalaf parhaus wedi'i ddyrannu i gefnogi'r ddarpariaeth Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol a bydd yn helpu i gefnogi iechyd meddwl a llesiant drwy ddarparu:

- hyfforddiant ar drawma mechnïol
- cyllid ychwanegol i gynyddu gwasanaethau cwnsela ar gyfer cam-drin domestig a thrais rhywiol, gan leihau rhestrau aros
- cynyddu goruchwyliaeth glinigol ar gyfer staff
- llety ychwanegol y telir amdano i'r rhai sy'n ffoi rhag Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol.
- cynnydd yn narpariaeth Cynghorydd Annibynnol ar gyfer Trais yn y Cartref a Chynghorydd Annibynnol ar gyfer Trais Rhywiol
- cefnogaeth ariannol i ddarpariaeth rheng flaen Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol er mwyn gallu ateb y galw cynyddol
- mwy o gefnogaeth i blant a phobl ifanc sy'n dioddef Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol fel y gallant gael cymorth pan fydd ei angen arnynt.

Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus - Cronfa Gyngori Sengl Newydd: Bydd hyn yn sicrhau bod cyllid grant ar gael ar gyfer darparu gwasanaethau gwybodaeth a chyngor.

- Mae gan Lywodraeth Cymru ymrwymiad hirsefydlog i gefnogi darparu gwasanaethau cyngori. Mae ein cyllid grant yn sicrhau bod rhai o'r bobl fwyaf agored i niwed yng Nghymru yn cael gafael ar y cyngor a'r cymorth sydd eu hangen arnynt i ddatrys problemau gyda'u tai, dyledion, budd-daliadau lles, cyflogaeth neu wahaniaethu. Problemau a all gael effeithiau negyddol ar lesiant meddyliol unigolyn os na chânt eu datrys.
- Bydd y cyllid o £10m i'r Gwasanaethau Cyngori yn 2021/22 yn sicrhau bod darpariaeth gydlynol o wasanaethau cyngori sydd wedi bod yn destun proses sicrwydd ansawdd ar gael yn hawdd i'r rhai sydd eu hangen fwyaf yn ein cymunedau, gan gynnwys pobl â phroblemau iechyd meddwl.
- Drwy'r Gronfa Gyngori Sengl mae Llywodraeth Cymru yn rhoi cyllid grant i fodel cyflawni cydweithredol arloesol ar gyfer Partneriaid Cyngor a Mynediad. Ystod o sefydliadau trydydd sector yw partneriaid mynediad, gan gynnwys y rhai sydd â chysylltiadau

sefydledig mewn perthynas ag iechyd meddwl, nad ydynt yn darparu cyngor, ond sy'n helpu ac yn cefnogi pobl i ymgysylltu'n effeithiol â'r broses gynghori. Maent hefyd yn cynnig cymorth cofleidiol i bobl a fydd yn meithrin eu gallu a'u hyder er mwyn atal problemau llesiant cymdeithasol yn y dyfodol.

- Yn ystod y cyfnod rhwng mis Ionawr a mis Medi 2020 cafodd dros 82,000 o bobl gymorth drwy wasanaethau'r Gronfa Gynghori Sengl, i ddelio â thros 190,000 o broblemau'n ymwneud thai, dyledion, cyflogaeth a budd-daliadau lles. Helpodd y cyngor bobl yng Nghymru i hawlio dros £20 miliwn o incwm budd-dal lles ychwanegol. Mae 83% o'r bobl a gynorthwyir yn bobl yn ein grwpiau blaenoriaeth allweddol, sy'n cynnwys pobl â phroblemau iechyd meddwl.

Addysg a Gwasanaethau Cymdeithasol - Cymuned a'r Trydydd Sector

Mae gwirfoddolwyr a sefydliadau gwirfoddol wedi chwarae rhan hanfodol wrth ymateb i'r argyfwng hwn, o gefnogi'r rhai sy'n profi iechyd meddwl gwael, unigrwydd neu gamdriniaeth i gasglu presgripsiynau a chadw llygad ar gymdogion. Mae'r pandemig hefyd wedi dangos bod gwirfoddoli anffurfiol ar lawr gwlad yr un mor bwysig â gwirfoddoli ffurfiol.

Bydd y sector gwirfoddol yng Nghymru yn chwarae rhan allweddol os ydym am weld adferiad teg a chyfiawn o bandemig y coronafeirws a thu hwnt, a dim ond gyda sector gwirfoddol cryf y gellir cyflawni hyn. Ers lansio'r Gronfa Adfer Gwasanaethau Gwirfoddol ym mis Awst 2020, hyd yma mae dros 30 o sefydliadau wedi gwneud cais am arian i gefnogi'r rhai sy'n dioddef o iechyd meddwl gwael o ganlyniad i Covid-19.

Bydd y cyllid Refeniw ychwanegol o £3.669m yn sicrhau y gall y Trydydd Sector barhau i ymateb i argyfwng Covid-19; defnyddir y cyllid ychwanegol i:

- Wella'r seilwaith ymhellach, gan sicrhau bod sefydliadau'r trydydd sector, gan gynnwys elusennau iechyd meddwl, ar lefel leol yn gallu cael gafael ar gyngor ac arweiniad. Galluogi cefnogi gwirfoddoli anffurfiol yn lleol mewn modd effeithlon ac effeithiol (£0.669m).
- Darparu cymorth yn uniongyrchol i sefydliadau'r trydydd sector fel rhan o Gronfa Ymateb Covid-19 y Trydydd Sector Llywodraeth Cymru (£3m).

Gellir gweld manylion mentrau a phecynnau cymorth i blant a phobl ifanc, o'r MEG Addysg, yn y papurau tystiolaeth ar gyfer y pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg.

- Manylion sut rydych chi'n ymgysylltu â Byrddau Iechyd i sicrhau bod y dyraniad yn y Gyllideb Ddrafft ar gyfer darpariaeth iechyd meddwl yn ddigonol i fodloni'r galw am wasanaethau, gan gynnwys asesiad o ba mor effeithiol y mae'r Gronfa ar gyfer Gwella Gwasanaethau Iechyd Meddwl wedi bod wrth alluogi Byrddau Iechyd i ymateb i anghenion iechyd meddwl y boblogaeth, megis mewn gofal argyfwng ac ymyrraeth seicolegol. A yw swm y gwariant a gynlluniwyd gan Fyrddau Iechyd ar wasanaethau iechyd meddwl o fewn y GIG wedi cynyddu neu ostwng o ganlyniad i'r pandemig.

O fis Mawrth 2020, roedd Llywodraeth Cymru yn cydnabod pwysigrwydd darparu cymaint o hyblygrwydd â phosibl i fyrddau iechyd wrth ymateb i'r pwysau sy'n gysylltiedig â'r sefyllfa bresennol yn sgil y pandemig ym maes iechyd meddwl ac felly rhyddhawyd y chwe mis cyntaf o gyllid (£3.5m) o Gronfa Wella'r Gwasanaeth Iechyd Meddwl (cyfanswm o £7m). Dyrannwyd

hwn i bob bwrdd iechyd i sicrhau'r parhad a'r hyblygrwydd yr oedd eu hangen ar y pryd. Gofynnwyd i fyrddau iechyd ddarparu, yn ôl-weithredol, drosolwg lefel uchel ar sut y defnyddiwyd yr arian i ymateb i'r pwysau sy'n gysylltiedig â'r sefyllfa bresennol ym maes iechyd meddwl yn sgil y pandemig. Cadarnhaodd y wybodaeth a ddaeth i law fod y cyllid hwn wedi'i ddefnyddio mewn sawl ffordd gan gynnwys: darparu staff ychwanegol drwy asiantaethau a thrwy adleoli, cefnogi gofal ychwanegol oherwydd bod gwasanaethau gofal dydd wedi cau, comisiynu capasiti ychwanegol o ran gofal cleifion mewnol ac ad-drefnu modelau gwasanaeth er mwyn eu darparu'n ddigidol.

Dyrannwyd yr ail ddyraniad o £3.5m i nifer o feysydd blaenoriaeth. Roedd elfennau o gynigion wedi'u targedu at bobl ifanc wedi'u cynnwys yn y mwyafrif o gategoriâu blaenoriaeth. Manylir ar y rhaniad ar draws y meysydd blaenoriaeth ar gyfer 20/21 yn y tabl isod. Mae pob bwrdd iechyd wedi cael ei ddyraniad llawn yn erbyn y £7m. Ychwanegwyd y cyllid hwn at brif ddyraniad y GIG ar gyfer 21-22.

Maes blaenoriaeth	Swm a ddyrannwyd 20/21
CAMHS	£330,495
Anhwylderau Bwyta	£501,385
Amenedigol	£222,488
Therapiau Seicoleg - darpariaeth pob oedran	£446,446
Argyfwng / Allan o Oriau - darpariaeth pob oedran	£991,217
Seicosis Ymyrraeth Gynnar	£92,166
Arall (h.y. fferylliaeth, iechyd carchardai, gwasanaethau adfer)	£300,011
Ymateb i Covid	£367,848
Blaenoriaethau Covid / Cynllun Cyflenwi Amhenodol	£247,944
Cyfanswm	£3,500,000

Bydd effaith y cyllid hwn yn cael ei fonitro drwy'r trefniadau y cytunwyd arnynt ar gyfer cynllun cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022.

Rydym yn parhau i ymgysylltu â byrddau iechyd mewn perthynas â chyllid iechyd meddwl ac mae'r ymateb i'r gyllideb ddrafft yn seiliedig ar:

- Arolygon o'r boblogaeth ar lefel y DU, lefel Genedlaethol a lefel y GIG sy'n dangos gorbryder cynyddol ymysg ein poblogaeth.
- Gwaith modelu ar y galw a'r capasiti gan fyrddau iechyd sy'n awgrymu cynnydd yn yr anghenion ar draws yr holl wasanaethau iechyd meddwl oherwydd y pandemig.
- Tystiolaeth ehangach o'r effeithiau economaidd-gymdeithasol ar iechyd meddwl, er enghraifft drwy golli swyddi, dyled a materion yn ymwneud â thai.

6. Asesiad effaith

- Eich barn ar yr effaith y bydd y Gyllideb Ddrafft hon yn ei chael ar wella iechyd meddwl a lles pobl ar draws pob maes o'ch portffolio, yn enwedig yng nghyd-destun y coronafeirws.

Iechyd Meddwl

Credwn y bydd y gyllideb ddrafft yn cael effaith gadarnhaol gan ei bod yn mynd i'r afael â blaenoriaethau a nodwyd yng Nghynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022. Pan gyhoeddwyd hwn ym mis Ionawr 2020 fe wnaethom hefyd gyhoeddi [Asesiad Effaith](#) Integredig ochr yn ochr ag ef i esbonio'r effeithiau hyn yn llawnach.

Fel y dywedwyd eisoes, rydym wedi ailgyhoeddi'r cynllun hwn i ystyried effaith pandemig y coronafeirws ac o'r herwydd rydym wedi diweddarau'r Asesiad Effaith. Bydd hwn yn cael ei gyhoeddi cyn bo hir.

7. Iechyd meddwl a lles plant a phobl ifanc

Rydym yn deall y byddwch yn rhoi tystiolaeth i'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, gan edrych yn benodol ar y Gyllideb Ddrafft/gwariant ar blant a phobl ifanc mewn perthynas â'u hiechyd meddwl a'u lles (e.e. cyllid i ysgolion wella gwasanaethau cwnsela ac ati).

Er na fyddwn yn dyblygu'r gwaith hwn, byddai'n ddefnyddiol i aelodau'r Pwyllgor hwn weld eich llythyr at y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, yn nodi sut rydych chi'n bwriadu blaenoriaethu iechyd meddwl a lles plant a phobl ifanc yn y Gyllideb Ddrafft.

Yn y gyllideb ddrafft, rydym yn neilltuo cyllid ychwanegol i'r Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (CAMHS) a'r Dull Systemau Cyfan o weithredu ar iechyd meddwl i barhau i ymateb i'r galw cynyddol am y gwasanaethau hyn. Mae hyn yn ymateb i'r cynnydd disgwylidig yn y galw am y gwasanaethau hyn a'r angen i symud i ddarpariaeth ataliol, integredig i gefnogi iechyd meddwl a llesiant plant a phobl ifanc.

Cynigir cymorth i bobl ifanc sydd wedi cael diagnosis o gyflwr iechyd meddwl ar lefel gymunedol pryd bynnag y bo hynny'n bosibl, ond mewn rhai achosion, efallai y bydd angen triniaeth cleifion mewnol er mwyn darparu ymyrraeth CAMHS arbenigol i'r plant sydd fwyaf agored i niwed. Bydd y cyllid ychwanegol (£5.4m) yn cael ei gyfeirio tuag at welliannau i wasanaethau iechyd meddwl i blant a phobl ifanc gyda phwyslais ar gefnogi'r rhai sydd mewn argyfwng ac sydd angen cymorth fel cleifion mewnol.

O ran y Dull Systemau Cyfan, byddwn yn ehangu'r gwasanaeth cwnsela mewn ysgolion a chymorth emosiynol ochr yn ochr â chynyddu'r ddarpariaeth o fewngymorth CAMHS drwy ymestyn y safleoedd peilot (cynnydd o £4m). Byddwn hefyd yn parhau i gefnogi gweithredu ein fframwaith dull systemau cyfan, drwy gyllido arweinwyr gweithredu i weithio'n lleol gydag ysgolion, awdurdodau lleol a phartneriaid eraill i ddatblygu dulliau system gyfan lleol o ymdrin â llesiant dysgwyr; ac adeiladu ar weithgaredd cynharach drwy ddatblygu rhagor o ymyriadau cyffredinol ac ymyriadau wedi'u targedu; cyfleoedd dysgu proffesiynol; a chefnogi llesiant staff mewn ysgolion.